

ХЕРМАН ХЕСЕ
КНУЛП
ТРИ ИСТОРИИ ОТ ЖИВОТА
НА КНУЛП

Превод от немски: Недялка Попова, 1987

chitanka.info

ПРЕДПРОЛЕТ

Веднъж, в началото на деветдесетте години, нашият приятел Кнулп лежа няколко седмици в болница, а когато го изписаха, беше средата на февруари и отворотително време, така че проскитал някой и друг ден, той отново усети треска и трябваше да помисли за подслон. Никога не му бяха липсвали приятели и почти във всяко градче от областта лесно би намерил дружески прием. Но в това отношение беше странно горд, дотолкова, че следваше да се смята: оказва чест на оня приятел, от когото приема нещо.

Този път Кнулп си спомни за кожаря Емил Ротфус от Лехщетен, на чиято вече заключена врата похлопа на свечеряване при дъжд и западен вятър. Кожарят откряна прозоречния капак на горния етаж и извика към тъмната улица: „Кой е там? Не може ли да се почака до утре заран?“

Кнулп, щом чу гласа на своя приятел, въпреки голямата си умора веднага се ободри. В паметта му оживя стихчето, което бе съчинил преди години, когато четири седмици странствуваха заедно с Емил Ротфус. И веднага го запя, вдигнал глава към къщата:

*Морен странник,
в пивница прокуден,
друг едва ли —
това е синът блуден.^[1]*

Кожарят буйно блъсна и разтвори капците и се наведе от прозореца.

— Кнулп! Ти ли си, или това е някакъв дух?

— Аз съм! — извика Кнулп. — Ама ти можеш ли да слезеш по стълбата, или това трябва да стане през прозореца?

Радостно забързан, приятелят се озова долу, отвори външната врата и освети лицето на пришелеца с малко димящо светилниче, така

че той трябваше да присвие очи.

— Хайде, влизай де! — подкани го той възбудено и затегли приятеля в къщата. — По-късно ще ми разправиш. От вечерята има останало нещичко и легло за теб ще се намери. Мили боже, в това кучешко време! Ех, имаш ли поне здрави ботуши?

Кнулп го остави да пита и да се чуди, на стълбището грижливо спусна запретнатите, общити с ленти крачоли на панталона си и уверено се заизкачва в полумрака, макар от четири години кракът му да не бе стъпвал в тази къща.

Горе на коридора пред вратата на жилището се спря за миг и задържа с ръка кожаря, който му каза да влезе пръв.

— Ей, ти — изрече Кнулп шепнешком, — нали вече си женен?

— Да, разбира се.

— Точно затова. Видиш ли, жена ти не ме познава; възможно е тя да не се радва. Не ми се иска да ви преча.

— Ах, как ще пречиш! — усмихна се Ротфус, отвори вратата широко и бутна Кнулп в светлата стая. Там над голяма маса на три вериги висеше газена лампа, из въздуха се носеше лек тютюнев дим и на тънки струи нахлуваше в горещия цилиндър, където бързо се виеше нагоре и изчезваше. На масата бяха оставени вестник и свински мехур, пълен с тютюн, от малкото тясно канапе до насрещната стена скочи младата домакиня с половинчата и престорена веселост, като че бе събудена от дрямка, която не искаше да се забележи. За момент Кнулп, сякаш сепнат от силната светлина, примижа, погледна жената в светлосивите очи и с вежлив поклон ѝ подаде ръка.

— Ето това я тя — каза майсторът усмихнат. — А ето го и Кнулп, моя приятел Кнулп, знаеш нали, говорили сме за него. Той, естествено, е наш гост и ще пренощува в леглото на калфата. То и бездруго е празно.

Но първо ще изпием заедно една шира, а Кнулп трябва и да хапне нещо. Не остана ли още един лебервурст?

Жената на майстора изтича навън, Кнулп погледна след нея.

— Малко изплашена е тя все пак — каза той тихо, но Ротфус не искаше да признае това.

— Деца още нямате, нали? — попита Кнулп.

Тогавя тя се върна в стаята, донесе емайлирана чиния с лебервурст, сложи до нея дъската с хляба, по средата ѝ около половин

черен хляб, грижливо обърнат с отрязаната страна надолу, с резба бе изписано: „Дай и днес насъщния ни хляб.“

— Знаеш ли, Лиз, какво току-що ме попита Кнулп?

— Остави това — отклони го той и с усмивка се обърна към домакинята: — Виждате, аз съм толкова откровен, госпожо.

Но Ротфус не премълча.

— Дали нямаме деца, попита той.

— Ах, виж ти! — извика тя засмяна и веднага пак изхвъркна навън.

— Нямате ли си? — постави въпроса Кнулп, когато тя беше отвън.

— Не, още не. Тя не бърза, пък и знаеш ли, за първите години така е по-добре, нали? Но хайде, почвай, да ти е сладко.

Сега жената внесе сивосиня фаянсова кана със сок и постави три чаши, които веднага напълни. Направи го много сръчно. Кнулп гледаше и се усмихваше.

— Наздраве, стари приятелю — извика майсторът и протегна чашата си към Кнулп. Но той беше галантен и каза:

— Първо за дамата. За вашето скъпоценно здраве, госпожо. Наздраве, старче!

Чукнаха се и пиха, Ротфус засия от радост и смигна на жена си, дали и тя е открила какви приказни маниери има неговият приятел.

Но тя отдавна бе забелязала.

— Виждаш ли — каза тя, — господин Кнулп е по-вежлив от тебе, той знае какъв е обичаят.

— О, моля — обади се гостът, — всеки се придържа към това, което е научил. Що се отнася до маниерите, вие лесно бихте могли да ме объркате, госпожо. И колко красиво сервирахте, като в най-изискан хотел.

— Да, нали? — усмихна се майсторът. — Та тя тъкмо това е учила.

— Така ли? Къде? Баща ви гостилничар ли е?

— Не, той отдавна си е отишъл от този свят, едва го помня. Но няколко години сервирах в „Бика“, ако сте чували за заведението.

— В „Бика“ ли? По-рано това беше най-изисканата гостилница в Лехщетен — похвали Кнулп.

— И сега е така. Нали, Емил? Там нощуваха почти само търговски пътници и туристи.

— Вярвам, госпожо. Сигурно ви е било добре там и сте печелили не лошо. Но едно собствено домакинство е все пак по-хубаво, нали?

Бавно и с наслада той си мажеше лебервурст и хляба, чистичко обелената ципа бе сложил в края на чинията и от време на време отпиваше по глътка от вкусния ябълков сок. Майсторът гледаше с удоволствие и уважение как с тънки фини ръце Кнулп вършеше това, което трябва, много внимателно и сръчно, с удоволствие го наблюдаваше и домакинята.

— Ама нещо не ми изглеждаш толкова добре — започна понататък да го укорява Емил Ротфус и Кнулп трябваше да признае, че напоследък му тръгнало зле и че е бил в болница. Но премълча всичко мъчително.

Когато приятелят го попита с какво мисли да се залови и най-сърдечно му предложи храна и подслон, докогато иска, макар да го бе очаквал и разчитал тъкмо на това, Кнулп се отклони от пряк отговор в пристъп на смут и скромност, бегло благодари и отложи обсъждането на тези неща до сутринта.

— За това бихме могли да говорим утре или вдругиден — каза той бавно. — Дните, слава богу, не са се свършили, а за някое време във всеки случай ще остана тук.

Кнулп не обичаше да прави планове или да дава обещания за далечно бъдеще. Не се чувствуваше добре, ако не можеше да разполага свободно с идващия ден.

— Щом действително се наложи да прекарам известно време тук — подхвана отново той, — ти ще трябва да ме регистрираш като свой калфа.

— И таз хубава! — засмя се майсторът. — Ти мой калфа! Пък не си и никакъв кожар!

— Няма значение, не разбираш ли? Съвсем не държа на щавенето на кожи, макар че наистина трябва да е хубав занаят, ала аз нямам дарба за майстории. Но за книжката ми на странствуващ човек ще бъде добре, знаеш ли? Тогава по-лесно ще получа пари по болест.

— Мога ли да ти видя книжката?

Кнулп посегна към вътрешния джоб на почти новия си костюм и извади книжката, която бе чистичка и поставена в мушамена калъфка.

Майсторът кожар хвърли поглед и се усмихна: „Винаги безукорен! Човек ще помисли, че едва вчера на ранина си тръгнал, изпратен от майка си.“

После той прегледа нанесеното в нея и печатите и с дълбоко удивление поклати глава: „Е, това се казва ред! При тебе всякога всичко трябва да е господарски изтънчено.“

Така да поддържа книжката си, беше една от слабостите на Кнулп. Нейната изрядност представляваше чудесна художествена измислица или поезия и административно удостоверените вписвания обозначаваха истински славни спирки в един достоен за уважение трудов живот, в който правеше впечатление само желанието за странствуване, издавано от твърде честата смяна на работните места. Кнулп си беше измислил живота, удостоверен от този служебен паспорт, и бе продължавал привидното си битие със стотици хитрини, по често заплашвани от скъсване нишки, докато в действителност, макар наистина да не вършеше кой знае какво забранено, водеше незаконно и презирано съществуване на безработен скитник. Естествено, едва ли би му се удало така безнаказано да развива своята хубава измислица, ако всички жандари не бяха добре настроени към него. По възможност те оставяха на спокойствие веселия разговорлив човек, чието духовно превъзходство, а при случай и сериозност, уважаваха. Той почти нямаше наказателни предупреждения, никога не бе уличаван в кражба и в просия, навред имаше за приятели уважавани хора; оставяха го да минава почти както в някое домакинство си живее хубавата котка, която всеки смята, че търпи снизходително, докато тя не иска и да знае и сред всички усърдни и угнетени хора води без грижи и труд елегантно, чудесно господарско съществуване.

— Но ако не бях дошъл, вие отдавна щяхте да сте вече в леглата — каза Кнулп, като отново прибра книжката си. Той стана и се поклони на домакинята.

— Ела, Ротфус, и ми покажи къде е моето легло.

Майсторът го придружи със свещ по тясната дървена стълба към таванския етаж и до стаичката на калфите. Там имаше празно желязно легло до стената и редом друго, дървено, което беше застлано.

— Искаш ли шише с гореща вода за леглото? — попита домакинят бащински.

— Само това липсваше — засмя се Кнулп. — Господин майсторът, разбира се, не се нуждае от грейка, щом си има толкова хубава женичка.

— Да, видиш ли — каза Ротфус много ревностно, — сега ще се пъхнеш в студеното калфенско легло в таванската стая, а понякога преспиваш и в по-лошо или нямаш никакво и трябва да спиш в сеното. А ние си имаме дом и работилница и мила жена. Видиш ли, ти отдавна би могъл да станеш майстор и да отидеш по-далеч от мене, стига да бе поискал.

Междувременно Кнулп твърде бързо бе свалил дрехите си и като мръзнеше, се бе мушнал под студените завивки.

— Имаш ли още много поучения? — попита той. — Аз си лежа добре и мога да те слушам.

— Говоря сериозно, Кнулп.

— Аз също, Ротфус, но не бива да мислиш, че женитбата е твое откритие. И тъй, лека нощ.

На другия ден Кнулп остана в леглото. Чувствуваше се още слаб, а и времето бе такова, че едва ли би напуснал къщата. Помоли кожаря, който преди обед се отби при него, ако е възможно, да го оставят спокойно да лежи и само за обед да му занесат горе чиния супа.

Така пролежа цял ден в сумрачната таванска стая, тихо и доволно, усещаше как потъваха в забрава трудностите на скитничеството и студовете и с наслада се отдаваше на приятното чувство за топлота и уютеност. Слушаше прилежното чукане на дъжда по покрива и капризните пориви на вятъра, неспокоен, мек и душен. Междувременно Кнулп се унасяше в сън за половин час или четеше, докато бе достатъчно светло, нещо от своята преносима библиотека; тя се състоеше от листа, на който си беше преписвал стихове и пословици, и от неголям сноп изрезки от вестници. Помежду им имаше и няколко картини, които бе открил и изрязал от седмични списания. Две от тях му бяха любимите и от толкова често изваждане вече бяха поокъсани и разнищени. Едната картина представляваше портрет на актрисата Елеонора Дузе, другата — изображение на платноход при силен вятър в открито море. Още от детските си години Кнулп питаше особени предпочитания към Севера и морето и много

пъти бе тръгвал натам, веднъж бе стигнал до Брауншвайг. Но тази прелетна птица, която винаги бе на път и на никое място не оставаше за дълго, изпитваше необикновена тревога и любов към родния край и всякога отново с бърз поход се завръщаше в Южна Германия. Възможно бе също Кнулп да губеше безгрижието си, щом попаднеше в области на чужд диалект и нрави, където никой не го познаваше и където му беше трудно да поддържа в ред легендарната си книжка на странник.

Около обяд кожарят му донесе горе супа и хляб. Влезе тихо и говореше с някак плах шепот, тъй като смяташе Кнулп за болен, а той самият от времето на детските си заболявания никога не се бе изтягал в леглото посред бял ден. Кнулп, който се чувствуваше много добре, не си направи труда да дава обяснения и само увери, че утре щял да стане и отново да бъде здрав.

Късно следобед на вратата на стаичката се похлопа, а тъй като гостът лежеше в полудрямка и не отговори, жената на майстора пристъпи внимателно и вместо празната супена чиния сложи чаша мляко с кафе на табуретката до леглото.

Кнулп добре бе чул, че влиза, остана да лежи със затворени очи, от умора или от каприз, и не позволи да се забележи, че е буден. С празната чиния в ръка жената хвърли поглед към спящия, чиято глава бе положена върху наполовина вдигнатия синьокариран ръкав на ризата, и тъй като ѝ направиха впечатление мекотата на тъмните коси и почти детската хубост на спокойното лице, тя спря за миг и огледа хубавия момък, за когото майсторът ѝ бе разказал толкова чудни неща. Над затворените очи видя гъстите вежди и нежното светло чело и хлътналите, но обветрени бузи, фината светлочервена уста и тънката шия, и всичко доста ѝ хареса, и тя си помисли за годините, когато беше келнерка в „Бика“ и от време на време в пролетно настроение се бе увличала по някое такова непознато хубаво момче.

Когато тя мечтателно и развълнувано се поприведе, за да види цялото лице, калаената лъжица се изплъзна от чинията и падна на пода, от което жената, при тишината и пълния покой в стаичката, силно се изплаши.

Тогава Кнулп отвори очи бавно и удивено, като че ли бе спал дълбоко. Обърна глава, задържа за миг ръка върху очите си и каза с усмивка: „О госпожата била тука! И ми е донесла кафе! Чудесно топло

кафе, каквото тъкмо преди миг сънувах. И тъй, много благодаря, госпожо Ротфус! Кое ли време е вече?“

— Четири — каза тя бързо. — Изпийте го още сега, докато е топло, след това пак ще дойда, да взема чашата.

С тези думи тя изтича навън, сякаш нямаше нито минута свободна. Кнулп я сподире с поглед и слушаше как бързо отглъхваха стъпките ѝ надолу по стълбата. Придаде замислен израз на очите си и няколко пъти поклати глава, после свирна тихо като птичка и се зае с кафето си.

Един час след като се бе стъмнило, му стана скучно, чувствуваше се добре, чудесно отпочинал и му се искаше отново за малко да бъде сред хора. Доволен стана, облече се, промъкна се през тъмното стълбище тихо като бялка и незабелязан излезе от къщата. Вятърът все още духаше от югозапад, силен и влажен, но вече не валеше и на небето имаше големи светли и ясни петна.

Кнулп поемаше дълбоко дъх и бавно крачеше по вечерните улички и опустелия пазарен площад, постоя до отворената врата на една подковачница и видя чираците да разтребват, подхвана разговор с калфите и протегна студените си ръце над тъмночервеното полузагаснало огнище. При това бегло разпита за някои познати в града, осведоми се за смъртни случаи и женитби и се държа така, че подковачът го сметна за колега, защото на Кнулп бяха известни жаргоните и отличителните знаци на всички занаяти.

В това време госпожа Ротфус слагаше супата за вечеря, шумно местеше железните колела на малката печка, белеше картофи; след като свърши всичко това и супата кротко вреше на слаб огън, отида с кухненската лампа в ръка във всекидневната и застана пред огледалото. И намери отразено каквото търсеше: овално лице със свежи бузи и синьо-сиви очи и доколкото ѝ се видя необходимо да пооправи косите си, тя със сръчни пръсти бързо ги подреди. После още веднъж обърса току-що измитите ръце в престилката си, взе светилника и живо се качи на тавана.

Лекичко похлопа на калфенската стая и повторно малко по-силно и тъй като не чу отговор, остави лампичката на пода и с две ръце внимателно отвори вратата, за да не проскърца. Влезе на пръсти вътре, направи една крачка, опипом намери стола до леглото.

— Спите ли? — попита тя полугласно. И още веднъж: — Спите ли? Искам само да взема чашата.

И тъй като всичко остана спокойно и дори дишане не се долавяше, тя протегна ръка към леглото и веднага я дръпна отново с някакво чувство за злокобност и се спусна за лампата. Сега, когато намери стаята празна, леглото грижливо оправено, възглавниците и пухената завивка съвършено разбухнати, объркана, между страх и разочарование, тя тичешком се върна в кухнята си.

Половин час по-късно, когато кожарят се прибра за вечеря и масата беше вече сложена, жената почна да се тревожи, но не намери смелост да му разкаже за посещенияето си в таванската стая. Тогава долу вратата се отвори, чуха се леки стъпки по настилката на входа и извитата стълба нагоре и ето че се появи Кнулп, свали хубавата си кафява филцова шапка и пожела „добър вечер“.

— А, че откъде идваш? — извика майсторът учуден. — Болен е, а пък броди в нощта! Така може да си намериш и смъртта.

— Съвсем правилно — каза Кнулп, — бог да ви благослови, госпожо Ротфус, идвам тъкмо навреме. Усетих миризмата на хубавата супа още от пазарния площад, тя ще прогони и смъртта ми.

Седнаха да вечерят. Стопанинът беше разговорлив и хвалеше своята домовитост и майсторското си съсловие. Той шеговито дразнеше госта и после отново сериозно го уговаряше, че все пак някога трябва да се откаже от вечното скитане и бездействие. Кнулп го слушаше и почти не отговаряше и жената на майстора не казваше ни дума. Тя се ядосваше на мъжа си, който, редом с вежливия и хубав Кнулп, й изглеждаше грубоват, и изрази, чудесното си мнение за госта, като любезно го угощаваше. Щом удари десет часът, Кнулп каза „лека нощ“ и помоли кожаря да му заеме бръснача си.

— Чистник си ти — похвали го Ротфус, като му подаде бръснача. — Едва ти е набола брадата, и искаш да я махнеш. И тъй, „лека нощ“ и бързо оздравяване.

Преди да влезе в стаичката си, Кнулп се облегна горе на малкото прозорче до стълбата към тавана още един миг да огледа времето и околността. Вятърът почти беше стихнал и по отрязъка черно небе между покривите горяха с влажен блясък ясни звезди.

Той тъкмо щеше да отдръпне главата си от прозореца и да го затвори, когато точно срещу него в съседната къща изведнъж светна

тясно прозорче. Видя малка ниска стая, твърде сходна с неговата, през чиято врата влезе младо слугинче, в едната си ръка държеше месингов свещник със запалена свещ, а в другата голяма кана за вода, която сложи на пода. После то освети със свещта тясното си моминско легло, което, скромно и чистичко, покрито с груба червена вълнена покривка, приканваше за сън. Момичето остави свещника, не се видя къде, и седна на ниско, боядисано в зелено дървено куфарче, каквито имат всички слугинчета.

Веднага щом отсреща почна да се разиграва неочакваната сцена, Кнулп духна своята свещ, за да не бъде видян, и сега застана тихо, дебнешком, надвесен през таванското прозорче.

Младата слугиня беше от типа, който му харесваше. Може би беше на осемнадесет или деветнадесет години, не много едра, с мургаво добро лице, кафяви очи и гъста тъмна коса. Това спокойно и приятно лице съвсем не изглеждаше радостно и момичето изобщо седеше на твърдия зелен сандък доста посърнало и тъжно, така че Кнулп, който познаваше света и момичетата, с основание можеше да помисли: младото същество неотдавна е тръгнало с това сандъче по чужди краища и изпитва носталгия. Тънките ѝ мургави ръце почиваха на скута и девойката може би търсеше мимолетна утеха в това, че преди да легне да спи, за малко е приседнала на сандъчето, побрало скромното ѝ имущество, и си мисли за стаичката вкъщи.

Застинал, също както тя в своя кът, Кнулп не се отместваше от прозорчето и с удивително напрежение се взираше в малкия чужд човешки живот, чиято чиста мъка толкова невинно бе прислонена в светлината на свещта, без мисълта, че има наблюдател. Кнулп виждаше кафявите добри очи ту открито да тъмнеят, ту отново да се скриват в сянката на дълги клепки и по детинските матови бузи леко да трепти червен зрак, виждаше младите тънки ръце, толкова уморени, че отпуснати върху тъмносинята памучна рокля, отлагаха за малко последната незначителна работа за деня — събличането.

Най-после с въздишка девойката вдигна глава с тежки, навити като гнездо плитки, замислена, но не по-малко тъжна погледна към празнотата, приведе се ниско, за да развърже връзките на обувките си.

Кнулп с неудоволствие се отдръпна още сега, защото му изглеждаше несправедливо и почти ужасно да наблюдава как бедното дете се съблича. На драго сърце би извикал на девойката, би побъбрил

малко с нея и с някаква шега би направил така, че тя да си легне в леглото малко по-весела. Но се страхуваше, че ако извика, тя ще се изплаши и веднага ще угаси свещта.

Вместо това сега той реши да прояви едно от многото свои малки изкуства. Взе безкрайно леко и предпазливо да свири с уста като от далечина, подхвана мелодията на „В хладна падина, където се върти воденично колело“ и му се удаде толкова нежно и внимателно да я изпълни, че момичето доста време слуша, без да знае какво е това, и едва при третата строфа бавно се раздвижи, стана и се послуша до прозореца.

Подаде се навън и се послуша, а Кнулп продължи да свири тихо. Момичето няколко пъти поклати глава в такта на мелодията, после изведнъж погледна и откри откъде идва музиката.

— Има ли някой там? — попита полугласно.

— Само един кожарски калфа — каза той също сподадено в отговор. — Не искам да преча на госпожицата да спи. Просто се понатъжих за родния ми край и си изсвирих една песен. Но зная и по-весели. И ти ли не си отгук, момиче?

— От Шварцвалд съм.

— Да! От Шварцвалд! Аз също, ами тогава сме земляци. Харесва ли ти в Лехщетен? На мен никак.

— О, не мога нищо да кажа, едва от осем дни съм тука. Но и на мене не ми харесва особено. Вие по-дълго ли сте тук?

— Не, три дни. Но земляците си говорят на „ти“, нали?

— Не, аз не мога, та ние съвсем не се познаваме.

— Кое то не е, може да стане. Планина с планина не се срещат, но хората... Къде е вашето родно място, госпожице?

— Вие едва ли ще сте го чували.

— Кой знае? Или това е тайна?

— Ахтхаузен. То е само едно селце.

— Но хубаво, нали? Първо насреща се вижда параклис, там наблизко има воденица или дъскорезница, а пред нея стои голямо жълто бернардинско куче. Така ли е, или не?

— Да, Бело, божичко!

И тъй като разбра, че той познава родното ѝ място и действително е бивал там, в голяма степен недоверието и потиснатостта ѝ изчезнаха и тя съвсем се оживи.

— А познавате ли Андреас Флик? — попита момичето бързо.

— Не, не познавам никого там, но нали това е баща ви?

— Да.

— Така, така, следователно вие сте госпожица Флик и ако сега узная и малкото ви име, ще мога да ви напиша картичка, когато някога пак мина през Ахтхаузен.

— Вие искате отново да си тръгнете?

— Не, не искам, но искам да зная името ви, госпожице Флик.

— Ах, виж ти, ами и аз не зная вашето.

— Съжалявам, това може да се промени веднага. Казвам се Карл Еберхард и ако някога през деня се срещнем отново, вие ще знаете как да се обърнете към мен, а как трябва да ви назова тогава аз?

— Барбара.

— Така всичко е наред, благодаря. Но вашето име се изговаря трудно и аз почти бих могъл да се обзаложа, че у дома са ви викали Бербеле.

— Да, вярно е. Щом знаете всичко предварително, защо тогава питате толкова много? Ала сега трябва да си почиваме. Лека нощ, кожарю.

— Лека нощ, госпожице Бербеле, спете добре и тъй като вече ви познавам, искам сега да изсвирия още една мелодия. Не си отивайте, не струва нищо.

И той веднага започна да свири един изкусен напев, който напомняше тиролски йодлер с двойни тонове и трилери и искреше като танцова музика. Удивена, тя слушаше майсторското изпълнение и когато настъпи тишина, леко притегли капациите на прозореца и ги затвори, докато Кнулп на тъмно се настани в стаичката си.

На сутринта той стана, този път в добро настроение, и си послужи с бръснача на кожаря. От години кожарят носеше дълга брада и бръсначът беше така занемарен, че Кнулп трябваше половин час да го точи на колана си, преди да почне да се бръсне. Когато свърши, той си облече палтото, взе ботушите в ръка, слезе в кухнята, където вече беше топло и миришеше на кафе.

Помоли жената на майстора за четка и боя, за да лъсне ботушите си.

— Ама как тъй — извика тя, — това не е мъжка работа! Оставете, аз ще свърша това.

Но той отстъпи и накрая, когато тя с неловка усмивка сложи пред него принадлежностите за лъскане на обувки, Кнулп извърши всичко основно, чисто и при това като на игра, сякаш бе човек, който само от време на време и по прищявка, ала грижливо и с радост се заема с физически труд.

— Това ми харесва — жената го похвали и измери с очи. — Всичко блести, сякаш отивате право при любимата си.

— О, с голямо удоволствие бих го сторил.

— Вярвам, сигурно си имате някоя хубавица. — Тя отново се усмихна натрапливо. — Може и повече от една.

— Ах, не би било красиво — весело укори Кнулп. — Мога да ви покажа нейна снимка.

Любопитна, жената пристъпи наблизко, докато той извади мушамената чантичка от вътрешния си джоб, и измъкна портрета на Дузе. Заинтригувана, тя наблюдаваше листа.

— Много е изискана — започна жената внимателно да я хвали, — почти истинска дама. Само, разбира се, като че ли е малко слаба, здрава ли е?

— Доколкото знам, да. Така, а сега да идем да видим стария, чувам го в стаята.

Кнулп отиде там и поздрави кожаря. Всекидневната беше праметена ѝ със светлата си ламперия, с часовника, огледалото и фотографиите на стената изглеждаше много приветлива и уютна. За през зимата такава една чиста стая — мислеше си Кнулп — не е лошо, но само затова да се ожениш, не си струва. Не изпитваше радост от благосклонността, която майсторшата проявяваше към него.

След като изпиха кафето с мляко, той придружи майстор Ротфус до двора и навесите и го накара да му покаже цялата работилница. Кнулп познаваше почти всички занаяти и поставяше толкова вещи въпроси, че приятелят му много се изненада.

— Откъде знаеш всичко това? — попита майсторът живо. — Човек може да помисли, че ти наистина си кожарски калфа или че някога си бил.

— Като си все на път, научаваш различни неща — каза Кнулп съдържано. — Впрочем що се отнася до обработката на кожи, ти самият беше мой учител, забравил ли си? Преди шест или седем години, когато странствувахме заедно, ми разказваше за всичко това.

— И ти помниш още всичко?

— Една част, Ротфус, но сега не искам повече да ти преча. Жалко, на драго сърце бих ти помогнал малко, но там долу е винаги толкова влажно и задушно, а аз все още много кашлям. И тъй, довиждане, старче, ще се поразходя из града тъкмо докато не е заваляло.

Когато Кнулп напусна къщата и едва-едва килнал назад кафявата си филцова шапка, бавно тръгна по кожарската улица към центъра на града, Ротфус остана до вратата и загледа след него как той вървеше леко и с удоволствие, изчеткан, чистичък, и грижливо избягваше локвите от дъжда.

Всъщност на него му е добре, мислеше си майсторът със слабо чувство на завист. И докато отиваше към своите ями, пак разсъждаваше за приятеля и особняка, който не жадуваше нищо друго в живота, освен да бъде зрител, и сам не знаеше дали да нарече това придирчиво или скромно. На всеки, който работи и си пробива път напред, разбира се, за много неща му е по-добре, ала той никога не може да има толкова нежни и хубави ръце и да върви така лек и строен. Не, Кнулп е прав да постъпва така, както е потребно за неговата същина, в което мнозина не могат да му подражават, когато, сякаш дете, заговаря всички хора и ги печели на своя страна, на всички момичета и жени казва приятни неща и взема всеки ден за неделен. Трябва да се остави да си живее такъв, какъвто е, и ако му тръгне зле и се нуждае от подслон, да бъде удоволствие и чест да го приемеш и дори да бъдеш едва ли не благодарен, защото той внася нещо радостно и светло в дома ти.

В това време неговият гост, любопитен и доволен, крачеше през градчето, свиркаше си през зъби военен марш и започна, без да бърза, да търси домове и хора, известни му от по-рано. Най-напред се запъти към разположеното на стръмна височина предградие, където познаваше един беден шивач, за когото беше жалко, че не му възлагат нищо друго, освен да кърпи стари панталони, и че едва ли някой бе поръчвал при него нов костюм, а той умееше да шие, някога бе изпълнен с надежди и работеше в добри работилници. Но се ожени рано, вече имаше няколко деца, а жена му не проявяваше особена дарба за домакинство.

Този шивач, Шлотербек, Кнулп потърси в предградието и го намери на третия етаж на една вътрешна къща. Малката работилница висеше като птиче гнездо над бездна, тъй като сградата бе откъм долината, и ако човек надзърнеше през прозореца надолу, виждаше не само трите етажа под себе си, но и къщата, шеметно литнала от планината към жалките каменисти градини и затревени склонове, които завършваха до сива плетеница от пристройки към задни дворове, курници, обори на кози и зайчарници, а покривите на близките къщи, разположени отвъд тази запусната местност, гледани отвисоко, вече му се струваха малки дълбоко в падината. Но затова пък работилницата на шивача беше светла и проветрива, а на широката маса до прозореца, ведър, извисен над света, усърдният Шлотербек седеше като пазач в кулата на фар.

— Здравей, Шлотербек — поздрави Кнулп, влизайки, и майсторът, заслепен от светлината, с присвити очи внимателно погледна към вратата.

— Я виж ти, Кнулп — извика шивачът засиял и му протегна ръката си. — Пак ли си по нашите места? И какво те носи чак тук горе при мене?

Кнулп придърпа един трикрак стол и седна.

— Дай ми игла и малко конци, но кафяви и от най-тънките, искам да направя основен преглед.

При тези думи той свали сакото и жилетката си, намери конец, вдяна го и със зорък поглед заобръща на всички страни костюма, който беше още много добър и изглеждаше почти нов, но Кнулп се спря над всяко поизтъркано място, на всеки поразпуснал се шнур, на всяко полускъсано копче и с прилежни пръсти го заши.

— А ти как я караш? — попита го Шлотербек. — Времето навън не е за похвала. Ала в края на краищата щом човек е здрав и няма семейство...

Кнулп се покашля в знак на несъгласие.

— Да, да — каза той бавно. — Бог праща дъжд над праведни и неправедни, а само шивачите си седят на сухо. Има ли от какво да се оплачеш, Шлотербек?

— Ах, Кнулп, не искам нищо да кажа. Нали и тук чуваш глъчката на децата. Вече са пет. Та човек седи, блъска се до късна нощ и все не

свързва двата края. А ти не правиш нищо друго, освен да се разхождаш.

— Грещиш, стари приятелю. Четири или пет седмици лежах в болница в Нойщад, а там никого не държат повече, отколкото е крайно необходимо, пък и никой не седи по-дълго. Чудни са пътищата господни, приятелю Шлотербек.

— Я остави тия поговорки.

— Какво, не си ли вече благочестив, а? Аз тъкмо реших да стана и затова дойдох при тебе. Е, как ти се струва това сега, стари домоседе?

— Остави ме на мира с тази благочестивост! В болница ли, казваш, си бил? Е, съжалявам те.

— Не е нужно. Всичко мина. А сега разправи какво е писано в книгата на Сирах^[2] и в Откровението^[3]. Знаеш ли, в болницата имах време, там ми попадна една Библия и изчетох почти всичко, сега мога по-добре да беседвам. Чудновата книга е Библията.

— Тук си прав. Чудновата е и май наполовина пълна с лъжи, защото нищо не се свързва едно с друго. Ти навярно по-добре го разбираш, та нали някога си ходил в гимназия.

— Малко ми е останало оттогава.

— Видиш ли, Кнулп. — Шивачът се изплю през отворения прозорец към падината, а после загледа надолу с широко отворени очи и сърдито лице. — Видиш ли, Кнулп, работата не е в благочестивостта, тя няма значение и аз пет пари не давам, казвам ти, пет пари не давам за нея.

Странникът го изгледа замислен.

— Така, така. Но това е силно казано, стари приятелю, струва ми се, че в Библията има и доста умни неща.

— Да, но като попрелистиш малко по-нататък, винаги откриваш нещо напълно противоположно. Не, аз свърших с това, край.

Кнулп беше станал и посегнал към една ютия.

— Можеш ли да сложиш малко въглища тука, майсторе?

— Че защо?

— Искам да си поизгладя жилетката, а и на шапката ми гладенето ще се отрази добре след този дъжд.

— Винаги изискан — провикна се Шлотербек малко раздразнен.
— Защо ти е толкова докарване, сякаш си граф, щом като си сетен

бедняк?

Кнулп се усмихна спокойно.

— Човек изглежда по-добре, а пък ми доставя и радост, ако не искаш да го направиш от благочестие, стори го просто от любезност, за удоволствие на един стар приятел, бива, нали?

Шивачът излезе от работилницата и скоро се върна с гореща ютия.

— Така е добре — похвали го Кнулп, — благодаря ти.

Той внимателно започна да приглажда периферията на филцовата си шапка и тъй като в това не беше толкова сръчен, колкото в шиенето, приятелят взе ютията от ръката му и сам свърши работата.

— Ах, много ми харесва — каза Кнулп с благодарност. — Сега тя отново е празнична шапка. Но видиш ли, шивачо, от Библията ти изискваш твърде много. Какво е истина и как всъщност е уреден животът, всеки сам трябва да проумее и не може да го научи от никаква книга, такова е моето мнение. Библията е стара, а по-рано не са знаели някои неща, които днес са познати и известни; и въпреки всичко в нея има много хубави и почтени неща, а и доста истина. Знаеш ли, на някои места тя направо ми се струва хубава картинна книга. Как там момичето Рут върви през полето и събира останалите класове, то е чудесно, усещаш най-хубавото топло лято или как Спасителят сяда при малките деца и мисли: „Вие сте ми много по-скъпи от възрастните с цялото тяхно високомерие.“ Намирам, че той има право, и тук бихме могли да се поучим от него.

— Да, това е вярно — додаде Шлотербек и все пак не искаше да приеме, че е напълно прав. — Но е по-просто, когато се отнася за хорски деца, отколкото ако ти самият имаш пет и не знаеш как да ги изхраниш.

Шлотербек отново беше много ядосан и сърдит, а Кнулп не можеше да го гледа такъв. Изпитваше желание, преди да си тръгне, да му каже още нещо хубаво. Позамисли се малко, после се сведе над шивача, впи светлите си очи отблизо и строго в лицето му и каза тихо: „Да, ама ти не ги ли обичаш, децата си?“

Съвсем изплашен, шивачът широко отвори очи.

— Ама, разбира се, какво си мислиш! Естествено, обичам ги, големия най-много.

Кнулп кимна страшно сериозен.

— Смятам да си тръгвам, Шлотербек, и много ти благодаря. Сега жилетката ми струва двойно повече... А колкото за децата, бъди мил и весел с тях, тогава все едно, че наполовина си ги нахранил и напоил. Внимавай, ще ти кажа нещо, което никой не знае и което никому не бива да разказваш.

Майсторът се вгледа, внимателен и покорен, в ясните му очи, които бяха станали много сериозни. Кнулп заговори сега толкова тихо, че шивачът с усилие го разбираше.

— Погледни ме! Ти ми завиждаш и си мислиш: „На този му е леко, няма семейство — няма и грижи!“ Но не е така. Аз имам дете, представи си, едно малко момче, на две години, и то е взето от чужди хора, защото не знаеха кой е бащата, а майката почина при раждането му. Не е потребно да ти казвам града, в който е то; аз обаче го зная и когато отивам там, дебна около къщата, стоя край оградата и чакам, и ако имам щастие да видя момченцето, нямам право нито да му подам ръка, нито да го целуна, най-многого пътем да изсвирия нещо... Да, така е, а сега довиждане и се радвай, че имаш деца!

Кнулп продължи да обикаля из града, за известно време се спря в непринудена беседа до прозорците на една стругарска работилница и гледаше бързата игра на виещите се ленти талаш, които падаха, поздрави полицейския служител, край когото мина, той бе благосклонен към него и му поднесе своята брезова кутийка да си вземе енфие. Навред Кнулп узнаваше значителни и незначителни неща за живота на семействата и за занаятите, чу за ранната смърт на жената на градския счетоводител и за безпътния син на кмета; в замяна разказа новини от други селища и се радваше на слабия, своеобразен досег — тук или там той го свързваше с ония, които водеха уседнал живот, сякаш бе техен познат, приятел и посветен в тайните им. Беше събота и Кнулп попита надзорника при входа на една пивоварна къде тази вечер или утре може да се танцува.

Имало няколко места, но най-хубавото било в Лоен фон Гертелфинген, на половин час път оттук. Кнулп реши да отиде там заедно с младата Бербеле от съседната къща.

Наближаваше обяд и когато се заизкачва по стълбата в къщата на Ротфус, откъм кухнята го лъхна приятна силна миризма. Той се спря, с

момчешка наслада, любопитство и тръпнещи ноздри вдъхна освежителния аромат. Но колкото и тихо да бе влязъл, вече го бяха чули. Жената на майстора отвори кухненската врата и приветлива застана в светлия излаз, обвита от парите на ястията.

— Помага бог, господин Кнулп — каза тя любезно, — много хубаво, че идвате тъй навреме. За днес имаме пържен дроб и знаете ли, тъкмо си помислих, може би трябваше да ви опека отделно едно парче дроб, ако така го предпочитате. Как смятате?

Кнулп докосна брадата си и направи поклон като кавалер.

— Не, защо трябва да ми се поднася нещо по-особено? Аз се радвам, когато се намери една суна.

— Ах, какво говорите? Щом човек е бил болен, следва добре да се грижат за него, че откъде иначе ще му се възвърнат силите? Но може би вие изобщо не обичате дроб? Има такива хора.

Той се усмихна леко.

— О, не, не съм от тях. Една чиния, пълна с пържен дроб, това е празнично ястие, и ако можех до края на живота си всяка неделя: да получавам такова ядене, бих бил доволен.

— При нас нищо няма да ви липсва. За какво сме се учили да готвим! Но само ми кажете сега, има още едно парче дроб, запазих го за вас. Как ще ви е вкусно?

Тя пристъпи крачка по-близо, усмихна се ободряващо в лицето му. Той добре разбираше какво си е наумила, пък и доста напета беше женичката, но се престори, че не вижда нищо; играеше с хубавата си филцова шапка, която държеше в ръка и която бедният шивач му бе изгладил, и гледаше настрана.

— Благодаря, госпожо, благодаря ви за доброто желание. Но наистина повече обичам пържен дроб. Достатъчно много ме глезите.

Тя му се усмихна: и го заплаши с показалец.

— Не бива да сте толкова скромни, не ви вярвам. И така, пържен дроб и както се следва, лук отгоре, нали?

— Тогава не мога да откажа, не.

Загрижена, жената се върна при печката, а Кнулп седна в стаята, където масата вече беше сложена. Зачете се във вчерашния седмичен вестник, докато се появи майсторът, и внесоха супата. Нахраниха се, а след обяда четвърт час тримата играха карти, при което Кнулп удиви стопанката с няколко нови, безогледно дръзки и изтънчени похвати в

играта. Умееше с артистично спокойствие да разбърква и светкавично бързо да нарежда картите, да хвърля своята карта с красив жест и от време на време да прокарва палец по ръба на колодата. Майсторът го гледаше с възторг и снизхождение, както един работник и бюргер може да харесва уменията, които не носят хляб. Жената обаче наблюдаваше със съучастието на познавач тези белези на светското изкуство да се живее; Нейният поглед внимателно се спираше на дългите нежни, необезобразени от никаква тежка работа пръсти, на Кнулп.

През тесните прозоречни стъкла в стаята струеше лека треперлива слънчева светлина над масата и картите, капризна и немоцна играеше по пода със слабата тъмна сянка и като кръжеше, затрептя на синьо боядисания таван. Кнулп наблюдаваше с полуприсвити очи всичко това: играта на февруарското слънце, тихото спокойствие на дома, сериозното занаятчийско лице на неговия работлив приятел, премрежените погледи на хубавата жена. Това не му харесваше, за него то не беше цел и щастие. Ако бях здрав, мислеше си той, и ако навън беше лято, не бих останал нито час повече тук.

— Искам малко да поизляза на слънце — каза Кнулп, когато Ротфус събра картите и погледна към часовника. Слезе по стълбите заедно с майстора, остави го да върви към сушилнята при своите кожи и се зарея из пустата тясна, обрасла с трева градина, която, пресечена от ями за щавене, стигаше надолу до рекичката. Там кожарят бе изградил малко дървено мостче, край което можеше да плакне кожата си. Кнулп седна на мостчето, спусна крака така, че тихо и бързо течащата вода едва не докосваше подметките му, развеселен гледаше пъргавите тъмни риби, които долу се носеха по течението, а после започна любопитно да изучава местността, защото търсеше повод да заговори малката слугиня от съседния двор.

Градините бяха една до друга, разделени само от зле поддържана дъсчена ограда, а долу при водата, където коловете на стобора отдавна бяха прогнили и изчезнали, можеше безпрепятствено да се преминава от единия участък в другия. Съседната градина изглеждаше много погрижливо поддържана, отколкото, дивото тревяло място на кожаря. Там се виждаха четири реда лехи, обрасли с трева по края и леко хлътнали, каквито биват след зимата. В две от тях растяха салати и рядък зимувал спанак, в другите имаше розови храсти с превити,

затрупани с пръст корони. По-нататък, закривайки къщата, се извисяваха няколко хубави ели.

Кнулп безшумно проникна чак до тях, след като вече бе влязъл в чуждата градина, и тогава видя къщата между дърветата, кухнята гледаше назад към двора и не бе минало много време, когато забележа момичето да шета със запретнати ръкави. Господарката беше там и много командуваше и поучаваше, както се случва с жените, които не желаят да плащат на обучено момиче и всяка година сменят слугините си, а когато напуснат къщата им, не могат да ги нахвалят. Нейните наставления и оплаквания биваха изричани с тон, в който нямаше злоба, и малката, изглежда, вече бе свикнала, защото си вършеше работата без смущение и със спокоен израз на лицето.

Натрапникът се бе опрял на един дънер и протегнал глава напред, любопитен и зорък, подобно на ловец, който дебне с приятно нетърпение, сякаш е човек, чието време е евтино и се е научил да взема участие в живота като зрител и слушател. Той се радваше на вида на момичето, когато то се мернеше пред прозореца, а от диалекта на домакинята заключи: не е коренячка в Лехщетен и родното ѝ място е по-нагоре в долината, на няколко часа път оттук. Кнулп спокойно слушаше и дъвчеше ароматно борово връхче половин час, цял час, докато господарката изчезна и в кухнята стана тихо.

Изчака още малко време, после внимателно пристъпи и почука със суха клонка на кухненския прозорец. Момичето не обърна внимание, трябваше да чука още два пъти. Тогава то се приближи до открития прозорец, отвори го широко и погледна.

— Ах, какво правите тук? — извика то полугласно. — Едва не се изплаших.

— От мене ли, не може да бъде — каза Кнулп и се усмихна. — Имах желание само да ви поздравя и да разбера как сте. А тъй като днес е събота, бих искал да попитам дали утре следобед сте свободна за една малка разходка.

Тя го изгледа и поклати глава, тогава той сложи на лицето си такава маска на неутешима наскърбеност, че Бербеле го съжали.

— Не — каза девойката приветливо, — утре не съм свободна, само предобед за църква.

— Тъй, тъй — промърмори Кнулп. — В такъв случай обаче бихте могли да дойдете с мене тази вечер.

— Тази вечер? Да, ще съм свободна, ама искам да напиша писмо на нашите.

— О, тогава ще го напишете един час по-късно, така и така няма да замине тази вечер. Видите ли, толкова много се радвах, че ще мога да поговоря с вас, а тази вечер, стига само да не завали град, така хубаво ще се разходим. Нали, бъдете така добра, няма защо да се страхувате от мене!

— Не се страхувам, а най-малкото от вас. Но просто не върви, ако ме видят, че се разхождам с мъж...

— Но, Бербеле, та тук никой не ви познава. Пък и наистина не е грях и не засяга никого. Вие не сте ученичка, нали? И тъй, не забравяйте, в осем часа ще бъда долу при гимнастическия салон, там, където са преградите за пазара на добитък. Или да дойда по-рано? Мога и така да направя.

— Не, не, не по-рано. Изобщо... не би трябвало да идвате. Не върви и аз не бива...

Кнулп отново ѝ показа по детски нажаленото лице.

— Е да, щом вие никак не искате — каза той тъжно. — Мислех си, че тук сте чужда и сама, понякога изпитвате тъга по родния край, аз също, и ето бихме могли заедно да си поразкажем нещичко, на драго сърце бих слушал повече за Ахтхаузен, защото все пак съм бивал там. Е, хайде, не искам да ви принуждавам, а вие не бива да ми се сърдите.

— Ах, какво говорите, да ви се сърдя! Но след като не мога.

— Тази вечер, разбира се, сте свободна, Бербеле. Вие просто не желаете. Но може би ще поразмислите. Сега трябва да си отида, а довечера ще бъда пред гимнастическия салон и ще чакам и ако никой не дойде, ще тръгна да се разхождам сам, ще мисля за вас и че по същото време пишете до Ахтхаузен. И тъй довиждане, не се обиждайте!

Той кимна в миг и изчезна, преди тя да успее да каже още нещо. Видя го да се скрива зад дърветата и на лицето ѝ се появи израз на безпомощност. После се върна към работата си и неочаквано — госпожата беше излязла — запя високо и хубаво.

Кнулп я чу. Той отново седеше при мостчето на кожаря, правеше малки топчици от парче хляб, което беше взел от масата, пускаше ги бавно във водата едно подир друго и замислен гледаше как те падаха,

леко отнасяни от течението към тъмното дъно, където тихите призрачни риби ги поглъщаха.

— И тъй — каза майсторът по време на вечерята, — събота вечер е и ти съвсем не знаеш колко е хубаво това, след като цяла седмица си работил здравата.

— О, мога да си представя — усмихна се Кнулп, жената също се усмихна и го погледна дяволито.

— Тази вечер — продължи Ротфус с тържествен тон — ще изпием заедно голяма кана бира, моята женичка ще ни я донесе веднага, нали? А ако утре времето е хубаво, можем тримата да направим един излет. Какво мислиш, стари приятелю?

Кнулп го тупна силно по рамото.

— При теб човек се чувства добре, трябва да ти кажа, и за излета вече се радвам. Но пък за тази вечер имам едно задължение: тук живее един мой приятел, с когото трябва да се срещна, работеше в горната ковачница и утре си заминава... Разбира се, съжалявам, но нали пък през целия неделен ден ще сме заедно, иначе не бих се впуснал в това.

— Е, как, ще тръгнеш посред нощ да се разхождаш, след като още не си съвсем оздравял.

— Ах, човек не бива и прекалено да се изнежва, няма да се прибера късно. Къде оставяш ключа, та после да мога да вляза?

— Ти си своенравен, Кнулп, но щом искаш, върви, а ключа ще намериш зад капака на килерчето. Знаеш къде, нали?

— Да. Тогава да поемам. Легнете си навреме. Лека нощ. Лека нощ, госпожо.

Той тръгна и когато беше почти до външната врата, жената на майстора забързано го настигна. Тя носеше чадър, наложи се Кнулп да го вземе, все едно дали желаше, или не.

— Би трябвало да се грижите за себе си, Кнулп — каза тя. — А сега искам да ви покажа къде ще намерите ключа после.

В тъмнината тя го улови за ръка и го отведе до ъгъла на къщата, спря пред едно малко прозорче, затворено с дървен капак.

— Зад капака слагаме ключа — събщи тя, като шепнеше развълнувано и галеше ръката на Кнулп. — Сетне стига само да

мушнете пръсти през отвора, ключът е върху перваза.

— Да, много благодаря — каза Кнулп смутен и отдръпна ръката си.

— Да кача ли горе в стаята ви бира, преди да се върнете? — подхвана майсторшата отново и леко се притисна до него.

— Не, благодаря, рядко пия бира. Лека нощ, госпожо Ротфус, и благодаря.

— Неотложно ли е излизането ви? — засушна тя нежно и го опципа по ръката. Лицето ѝ беше съвсем близо до неговото и в една смутна тишина, тъй като не искаше да я отблъсне със сила, той прекара ръка по косите ѝ.

— Но сега трябва да тръгвам — извика Кнулп изведнъж прекалено високо и отстъпи назад.

Жената му се усмихна с полуотверена уста и в тъмнината той видя да проблясват зъбите ѝ, а тя каза съвсем приглушено:

— После ще те чакам, докато се върнеш, ти си толкова мил.

Сега Кнулп бързо излезе на тъмната улица, стиснал чадъра под мишница, и още на следващия ъгъл, за да овладее глупавата си притесненост, засвири с уста. Това беше песента:

*Ти мислиш, ще те взема аз,
но що не се досещаш,
че не седя до теб в захлас,
щом други са отсреща.*

Духаше лек възтопъл вятър и понякога на черното небе се появяваха звезди. В една кръчма шумяха млади хора — посрещаха неделята, а в „Пауна“ Кнулп видя през прозореца, че до новия кегелбан стоят група бюргери по ризи, с пури в устите и претеглят в ръце кегловите топки.

При гимнастическия салон той се спря и се огледа. В голите клони на кестеновите дървета пееше тихо влажният вятър, реката влачеше водите си безшумно в дълбокия мрак и отразяваше няколко осветени прозореца. Кротката нощ изпълваше с блаженство всички фибри на бродника, той пое дъх, сякаш диреше следа, и долови пролет, топлина, сухи пътища и странствуване. Неизчерпаемата му памет

обзираше града, речната долина и цялата местност, той познаваше всичко, знаеше пътища, бродове на реки, села, колиби, отдалечени стопанства, места, където приятелски биха го подслонили. Съсредоточено се замисли и състави план за следващото си пътешествие, тъй като престоят му тук, в Лехщетен, не можеше да бъде вечен. Искаше само, ако жената не утежни твърде много положението му, за радост на приятеля си да прекара в градчето и тази неделя.

Може би, мислеше си той, би трябвало да направи някакъв намек на кожаря за неговата майсторша. Но не обичаше да пъха пръсти в чужди рани, а и не му бе потребно да помага на хората да стават подобри или по-умни. Съжаляваше, че работите тръгнаха така, и в никакъв случай не беше приятелски настроен към бившата келнерка от „Бика“; но си спомняше с известна насмешка и за достойните речи на кожаря относно домашното огнище и брачното щастие. Познаваше това, в повечето случаи нямаше нищо вярно, щом някой се хвали със своето щастие или възвеличава добродетелите си, и от набожността на кърпача на дрехи някога излезе същото. Човек може да наблюдава глупостта на хората, да им се надсмива или да изпитва състрадание, но трябва да ги остави да си вървят по своите пътища.

С една въздишка на дълбока замисленост Кнулп отхвърли тези грижи. Облегна се на вдлъбнатината в ствола на стария кестен срещу моста и отново заобмисля своето странствуване. На драго сърце би пресякъл Шварцвалд, но там горе сега беше студено, вероятно имаше още много сняг, така човек си съсипва ботушите, а и местата, където би могъл да преспи, бяха далеч едно от друго. Не, това сега не можеше да стане, трябваше да тръгне надолу по долините и да се придържа към градчетата. Мелницата на Хирцен, на четири часа път оттук по реката, ще е първото сигурно място, където ще отдъхне, там при лошо време ще го задържат един-два дни.

Така както се бе унесъл в мисли, и вече едва, си спомняше, че чака някого, в тъмнината и вятъра на моста се появи тъничка плаха фигурка, която колебливо се приближаваше. Той я позна веднага, радостно и благодарно се спусна към девойката и размаха шапка.

— Толкова е мило от ваша страна, че дойдохте, Бербеле, аз вече почти не вярвах. — Той тръгна от лявата ѝ страна и я поведе по алеята нагоре край течението на реката. Девойката беше плаха и свенлива.

— Така не бива — все повтаряше тя, — дано само някой не ни види.

Но Кнулп имаше да я разпитва за куп неща и скоро крачките на момичето станаха по-спокойни и равномерни, и накрая то вървеше леко и бодро редом като другар и разказваше, сгрято от неговите въпроси и възражения, с жажда и усърдие за своята родина, за баща и майка, за брат и баба, за патици и кокошки, за градушки и болести, за сватби и храмови празници. Нейното малко съкровище от преживявания се бе отворило и беше по-голямо, отколкото тя самата бе предполагала, накрая дойде ред и на историята за това, как я бяха цанили за слугиня, на сбогуването ѝ с дома, сегашната работа и семейството на господарите тук.

Отдавна бяха стигнали далеч извън градчето, без Бербеле да обърне внимание на пътя. Сега, след дългата мрачна седмица на мълчание, на отчуждение, на понесени страдания, това бърбене бе за нея избавление и тя се беше развеселила съвсем.

— Но къде сме? — попита Бербеле изведнъж учудено. — Накъде вървим?

— Ако нямате нищо против, отиваме в Гертелфинген, почти сме стигнали.

— Гертелфинген? Че какво ще правим там? По-добре да се връщаме, става късно.

— В колко трябва да сте вкъщи, Бербеле?

— В десет. Тогава ще сме навреме. Това беше хубава разходка.

— До десет има още много — каза Кнулп, — и аз, разбира се, искам да се приберете навреме. Но тъй като никога няма да се срещнем отново толкова млади, всъщност тази вечер бихме могли да рискуваме поне за един танц. Или не обичате да танцувате?

Тя го погледна заинтригувана и учудена.

— О, всякога съм обичала да танцувам. Но къде? Тук навън, посред нощ?

— Трябва да ви кажа, че вече сме почти в Гертелфинген, а там в „Лъва“ свири музика. Бихме могли да влезем просто за един-единствен танц, после да си тръгнем за вкъщи и пак ще сме прекарали една хубава вечер.

Барбара се спря в колебание.

— Ще да е весело — каза тя бавно, — но какво ще си помислят за нас? Не искам да ме гледат като някаква такава, а не искам и да смятат, че между нас има нещо.

И неочаквано тя се засмя палаво и извика:

— О, не, ако по-късно някога имам любим, той в никакъв случай не бива да бъде кожар. Не искам да ви обидя, но кожарството не е чист занаят.

— В това може би имате право — каза Кнулп добродушно, — пък и, разбира се, не бива да се омъжвате за мене. Никой не знае, че съм кожар и че вие сте толкова горда, а ръцете си съм ги измил и ако искате да танцувате с мен, вече сте поканена. Ако ли не, ще се върнем.

Те виждаха в нощта първата къща на селото да се подава над дърветата със светъл покрив и като постави пръст на устните си, Кнулп каза изведнъж: „С-т-т.“ И тогава чуха откъм селото танцова музика, свиреха акордеон и цигулка.

— Значи там — засмя се момичето и те тръгнаха по-бързо.

В „Лъва“ танцуваха само четири или пет двойки, много млади хора, които Кнулп не познаваше. Всичко беше спокойно и благоприлично и никой не се смути от непознатата двойка, която се присъедини в следващия танц. Танцуваха с другите народен валс и една полка, после музикантите подеха валс, Какъвто Бербеле не знаеше. Тогава двамата гледаха и пиха по една малка бира, за повече парите на Кнулп не стигаха.

Бербеле се бе разгорещила от танца и сега с блестящи очи оглеждаше малката зала.

— Вече наистина е време да поемем към къщи — каза Кнулп, когато стана девет и половина.

Тя се сепна, изглеждаше малко тъжна.

— Жалко — каза девойката тихо.

— Бихме могли, да поостанем още.

— Не, аз трябва да се прибера, а беше хубаво.

Тръгнаха си, но при вратата на момичето му хрумна „че ние нищо не дадохме на музикантите“.

— Да — каза Кнулп малко смутен, — те биха заслужавали един двайсетак, но за жалост моето, положение е такова, че аз нямам никакъв.

Тя ревностно извади малка бродирана кесийка от джоба си.

— Защо не напомнихте? Ето ви един двайсетак, дайте им го.

Той взе монетата и я занесе на музикантите, после излязоха и пред вратата трябваше да спрат за момент, докато в дълбокия мрак съгледат пътя. Вятърът се беше засилил и носеше редки дъждовни капки.

— Да отворя ли чадъра? — попита Кнулп.

— Не, при този вятър няма да можем да го крепим. Приятно беше вътре, нали? Вие умеете да танцувате почти като майстор, кожарю.

Тя продължи да бърби весело. Приятелят ѝ обаче беше притихнал, може би защото бе уморен, може би защото се страхуваше от близката раздяла.

Изведнъж Бербеле запя: „Ту кося тревите край Некер, ту кося тревите край Рейн.“ Гласът ѝ звучеше топъл и чист и при следващия куплет Кнулп се присъедини и поде втория глас толкова уверено, дълбоко и хубаво, че тя с удоволствие го слушаше.

— Е, сега прогонихме ли тъгата по родния край? — попита той накрая.

— О, да — усмихна се тя ведро. — Можем и друг път да се разходим така.

— Съжалявам — отговори той тихо. — Явно тази ще е последната ни разходка.

Тя се закова на мястото си. Не бе чула съвсем добре, но ѝ бе направил впечатление мрачният тон на гласа му.

— Какво се е случило? — попита момичето леко изплашено. — Имате ли нещо против мен?

— Не, Бербеле, но утре трябва да си замина, уволних се.

— Какво говорите! Истина ли? Много жалко.

— За мен не бива да ви е жал. По-дълго не бих станал, пък и нали съм само един кожар. Вие скоро ще трябва да си имате любим, наистина хубав, тогава носталгията никога няма да ви навестява, ще видите.

— Ах, не говорете така! Вие знаете, че сте ми много мил, макар и да не сте мой любим.

И двамата замълчаха, вятърът свиреше в лицата им. Кнулп тръгна по-бавно. Вече приближаваха моста, накрая той се спря.

— Искам тук да се сбогувам с вас, така е по-добре, останалите няколко крачки ще изминете сама.

Бербеле се вгледа в лицето му искрено натъжена.

— Значи е сериозно? Тогава ще ви кажа още веднъж благодаря. Няма да забравя това. И тъй, всичко хубаво!

Кнулп улови ръката ѝ и я притегли към себе си и докато тя плахо и учудено се взираше в очите му, той притисна с длани главата ѝ с влажните от дъжда плитки и каза шепнешком: „Сбогом, Бербеле, за сбогом искам да имам още една целувка от вас, за да не ме забравите съвсем.“

Тя трепна леко и опита да се отдръпне, но погледът му беше добър и тъжен и девойката едва сега видя колко хубави очи имаше той. Без да се притисне до него, тя сериозно прие целувката и тъй като после Кнулп се колебаеше с една лека усмивка, очите ѝ се напълниха със сълзи и сама сърдечно отвърна на целувката му.

След това тя си тръгна бързо и вече почти бе преминала моста, когато ненадейно се обърна и се върна отново. Той стоеше все на същото място.

— Какво има, Бербеле? — попита Кнулп. — Вие трябва да се прибирате.

— Да, да, тръгвам. Не бива да мислите лошо за мене.

— Разбира се, че няма.

— А какво е вашето положение, кожарю? Нали казахте, че нямате никакви пари? Като си тръгвате, ще получите ли още надници?

— Не, надници няма да получа. Но това е без значение, все някак ще се оправя, не си го слагайте на сърце.

— Не, не, вие трябва да имате нещо в джоба. Ето!

Тя мушна някаква голяма монета в ръката му, той усети, че това е един талер.

— Някога ще ми го върнете или ще ми го пратите след време.

Той задържа ръката ѝ.

— Така не става. Не бива да раздавате парите си! Та това е цял талер! Вземете си го обратно. Не, вие трябва да го вземете! Така. Човек не бива да бъде неразумен. Ако имате нещо по-дребно в себе си, петдесетак или приблизително толкова, бих го взел на драго сърце, защото съм в нужда. Но не повече.

Те спориха още известно време и Бербеле трябваше да му покаже кесията си, защото твърдеше, че няма нищо друго освен талера. Но не беше вярно, имаше една марка и малък сребърен двайсетак, от тези, които още вървяха тогава. Кнулп се съгласи да вземе него, но на нея ѝ се струваше твърде малко, после той не искаше да вземе нищо, а да си тръгне, ала накрая получи марката и Бербеле затича бързо към къщи.

По пътя тя непрестанно мислеше защо сега не я бе целунал още веднъж. Това ту ѝ се струваше оскърбление, ту го намираше особено мило и порядъчно и накрая се спря на последното определение.

Цял час по-късно Кнулп се прибра вкъщи. Видя във всекидневната да гори лампа, следователно майсторшата още беше будна и го чакаше. Той плю ядосан и дори бе готов да си тръгне още сега в нощта. Но беше уморен, а и времето бе на дъжд, пък и не искаше да обиди кожаря, освен това в тази вечер изпитваше желанието да си направи една малка шега.

Така Кнулп напипа и измъкна ключа от скривалището, отключи внимателно като крадец външната врата, внимателно я притвори зад себе си, със стиснати устни безшумно заключи и грижливо върна ключа на старото му място. После по чорапи, с обувките в ръце, се заизкачва по стълбата, видя светлина през процепа на откренатата врата на стаята и чу заспалата след дълго чакане майсторша да диша дълбоко на канапето. След това нечуто стигна догоре в своята стаичка, здраво я затвори отвътре и се пъкна в леглото. Но на сутринта, беше решено, щеше да замине.

[1] Всички стихове в текста са преведени от Федя Филкова. — Б.р. ↑

[2] Книга премъдрост на Исуса, син Сирахов (библ.). — Б.р. ↑

[3] Откровение на Йоана (библ.). — Б.р. ↑

МОЯТ СПОМЕН ЗА КНУЛП

Бяхме във веселите си младини и Кнулп бе още жив. Ние странствувахме, той и аз, в огненото лято през една плодородна местност и имахме малко грижи. Денем вървахме бавно покрай жълтите житни ниви, лягахме под някое хладно орехово дърво или в покрайнината на гора, а вечер слушах как Кнулп разправя истории на селяните, показва на децата китайски сенки, а за момичетата пее многото свои песни. Слушах го с радост и без завист, само когато стоеше сред момичетата и мургавото му лице сияеше, а те се заливаха от смях и се подиграваха, но не сваляха очи от него, понякога в такива мигове той ми изглеждаше рядък щастливец, а пък аз тъкмо обратното, тогава се оттеглях настрана, за да не стърча там тъй излишен, или отивах да поздравя пастора в неговата стаичка, за да намеря подслон и умен вечерен разговор, или сядах в гостилницата мълком да изпия чаша вино.

Един следобед, спомням си, минавахме покрай гробище, което заедно с малката църквица беше изоставено между нивята, доста откъснато от най-близкото село, и с тъмните си храсти, надвиснали през корнизата на зида, лежеше мирно и уютно сред горещата околност. До решетъчната врата на входа имаше две големи кестенови дървета, тя обаче беше заключена и аз исках да продължим пътя си. Но Кнулп не желаше, той се гласеше да се прехвърли през стената. Попитах:

— Пак ли ще почиваме?

— Да, да, иначе скоро ще ме заболят краката.

— И тъкмо в гробища ли трябва да спрем?

— С удоволствие, само ела и ти. Селяните много не си угаждат, добре ми е известно, но когато са под земята, искат да им е приятно. Затова не си скъпят труда и засаждат нещо хубаво около и по гробовете.

Тогава и аз се покатерих и видях, че Кнулп имаше право и че явно си заслужаваше да се прехвърли зидът. Вътре гробовете бяха един до друг в стройни или извити редици, повечето с бели дървени

кръстове, и навред зелено и пъстроцветно. Ето ведри цъфтяха поветица и здравец, в дълбоките сенки и късен шибой, а розовите храсти бяха отрупани с рози, имаше люляци и бъз с дебели стволоче и пищна зеленина.

Известно време гледахме всичко това, после седнахме на тревата, която на места беше висока и цъфтеше, отдъхнахме си, поразхладохме се и бяхме доволни.

Кнулп прочете името на най-близкия кръст и каза: „Този се е наричал Енгелберт Ауер и е надхвърлил шестдесетте години. Затова лежи под резедата, а тя е нежно цвете, и е спокоен. И аз бих искал някога да имам резеда, но засега ще си откърша един стрък от тази.“

Казах му: „Откажи се от нея и си вземи нещо друго, резедата увяхва бързо.“

Но той въпреки това откъсна стръкче и го забодe на шапката си, оставена до него в тревата.

— Колко приятно тихо е тук — казах аз.

А той:

— Да, така е. А ако беше още малко по-тихо, можехме да чуем какво си говорят те там долу.

— О, не. Вече са си изприказвали всичко.

— Кой знае? Нали все разправят, че смъртта била сън, а насън се говори често, понякога дори се и пее.

— Навярно ти ще пееш.

— Да, защо не? И след като умра, ще чакам неделния ден, когато надойдат момичетата и застанат наоколо и си откъснат цветенце от някой гроб, аз ще запея съвсем тихо.

— Така, и какво?

— Какво? Някаква песен.

Кнулп се простря на земята, притвори очи и малко след това започна със слаб детски глас да пее:

*Понеже рано съм умрял,
попей ми ти, девойко,
днес песен на раздяла.
Когато пак се върна,
когато пак се върна,*

ще съм момче красиво.

Не можех да не се засмея, макар песента да ми харесваше. Той пееше хубаво и нежно и дори понякога думите да не бяха особено смислени, мелодията наистина беше приятна и звучеше чудесно.

— Кнулп — вметнах аз, — не обещавай твърде много на момичетата, иначе скоро ще престанат да те слушат. Това, че ще се върнеш отново, е особено хубаво, но, разбира се, никой човек не го знае, дали тогава ти ще бъдеш точно едно красиво момче, съвсем не е сигурно.

— Не е сигурно, вярно е, но би ми било приятно. Знаеш ли какво, спомняш ли си малкото момче с кравата, което завчера питахме за пътя? На драго сърце бих се преродил в такова. Не искаш ли и ти?

— Не, аз не. Познавах някога един възрастен човек, далеч надхвърлил седемдесетте, той гледаше така кротко и сърдечно и ми се стори, че у него има само доброта, мъдрост и спокойствие. И оттогава от време на време си спомням за стареца и с удоволствие бих искал да стана такъв.

— Да, само че за това ти липсва нещичко, знаеш ли? А пък и с желанията е изобщо смешно. Ако сега, в момента, просто е достатъчно да кимна с глава и да се превърна в мило малко момче, и ако за теб стигаше само да кимнеш и да бъдеш деликатен благ старец, то никой от нас нямаше да поклати глава. Но ние бихме били съвсем доволни да си останем такива, каквито сме.

— И това е вярно.

— Положително. И изобщо погледни. Често си мисля: най-красивото и най-изтънченото, което изобщо съществува, е само млада стройна госпожица с руси коси. В действителност не е така, защото твърде често човек вижда, че някоя чернокоса е още по-хубава. И освен това, също се случва, да ми се стори: най-хубавото и най-финото от всичко трябва да е красивата птица, която виждаш волно да се носи във висините. А друг път не намирам нищо по-удивително от пеперуда, например бяла с червени точки на крилата, или също слънчевото сияние привечер, сред облаците, когато всичко блести, но не заслепява, и всичко изглежда толкова весело и невинно.

— Напълно си прав, Кнулп. Наистина всичко е красиво, когато го наблюдаваш в добър час.

— Да, но аз смятам и нещо друго. Мисля, че най-красивото е винаги това, при което освен удоволствие изпитваш още и тъга или някакъв страх.

— Как тъй?

— Разсъждавам така: навярно човек не би намирал толкова изтънчена и истински красивата девойка, ако не знаеше, че тя има отредено време, после ще остарее и умре. Ако нещо красиво трябва да остане неизменно цяла вечност, то, естествено, би ме радвало, но тогава бих го гледал по-студено и мислил: все ще видиш това, нали не се налага да стане днес? И обратно, онова, което е тленно и не може да остане неизменно, аз го гледам и изпитвам не само радост, но и състрадание.

— Е, да.

— Ето защо не зная нищо по-красиво от фойерверки, запалвани някъде в нощта. Тогава излитат сини и зелени ракети, вдигат се в мрака и тъкмо когато са най-красиви, описват малка дъга и изчезват. И ако човек ги наблюдава, изпитва радост и едновременно страх: но те веднага угасват, тази мимолетност им е присъща и е много по-хубаво така, отколкото ако би продължавало повече. Нали?

— Да, явно това пак не се отнася за всичко.

— Защо не?

— Например ако двама се обичат и се оженят или ако двама са свързани с приятелство, то тъкмо затова е хубаво, защото е трайно и не бива да свърши веднага.

Кнулп ме изгледа внимателно, после сведе черните си мигли, и произнесе замислено: „Съгласен съм. Но все пак и това стига някога до своя край, както всичко. Понеже има най-различни неща, които могат да умъртвят едно приятелство, а също и една любов.“

— Е, добре, но за това не се мисли, преди да е дошло.

— Не, зная... Видиш ли, два пъти в живота си имах любов и смятам, истинска, и двата пъти непоколебимо вярвах, че е винаги и че може да свърши само със смъртта. И двата пъти краят настъпи, а аз не умрях. Имах и един приятел, още у дома, в нашия град, и не мислех, че ние двамата бихме могли да се разделим живи. И все пак се разделихме, твърде отдавна.

Кнулп замълча, а аз не знаех какво да добавя. Болезненото, което се таи във всяко човешко взаимоотношение, за мен още не бе преживяване, още не бях узнал от собствен опит, че между двама души, дори и да са съвсем близко свързани, винаги продължава да зее пропасть, над която може да прехвърли временен мост единствено любовта, и то само от час на час. Размишлявах над предишните думи на моя приятел, от които най-много ми допадаха изречените за фойерверките, тъй като аз самият вече на няколко пъти бях изпитвал същото. Лекото примамливо цветно пламъче, което литва в тъмнината и след миг потъва в нея, ми изглеждаше символ на всяко човешко удоволствие, което колкото е по-красиво, толкова по-малко утолява и толкова по-бързо отново угасва. Казах това и на Кнулп.

Той обаче не се съгласи.

— Да, да — отвърна само. А после, когато изтече доста време, с приглушен глас: — Размисълът и загрижеността нямат стойност, пък и човек не постъпва така, както смята, а всъщност всяка негова крачка е съвсем необмислена, току-що пожелана от, сърцето. Но това, да бъдеш приятел с някого и да бъдеш влюбен, е може би така, както го мисля. Защото в края на краищата всеки човек има нещо свое, единствено за себе си, и то не може да бъде съпритежавано с други. Това се вижда, когато някой почине. Хората реват, тъгуват един ден, един месец, също и година, но после мъртвият е мъртъв и далеч и вече е все едно дали в ковчега лежи той, някой бездомник или непознат занаятчийски калфа.

— Ех, ти, това не ми харесва, Кнулп. Нали често сме говорили, че в края на краищата животът трябва да има смисъл и че има своя стойност, когато човек е добър и приветлив, вместо да бъде лош и враждебен. Но тъй, както ти го казваш сега, всъщност всичко е все едно и ще излезе, че ние също така бихме могли и да крадем или да убиваме.

— Не, не бихме могли, драги. Че убий някога неколцина от първите срещнати хора, ако си в състояние! Или поискай някога от една жълта пеперуда да стане синя. Ще ти се присмее.

— И аз не мисля така, но щом всичко е без значение, тогава няма смисъл човек да се стреми да бъде добър и почтен. Тогава няма дори понятие за добро, щом синьото е толкова добро, колкото и жълтото, щом е все едно дали си лош или добър, в такъв случай всеки ще бъде

като животно в гората и ще действа според природата си и няма да съществуват ни заслуга, ни вина.

Кнулп въздъхна.

— Да, какво ли би могло да се възрази! Навярно е така, както казваш. И може би затова човек често бива тъй непоносимо мрачен и недоволен; защото предусеща: желанията му нямат стойност и всичко си върви по своя път напълно, независимо от нас. Но вина има и когато някой не може да бъде друг освен лош. Защото той явно долавя това в себе си. Ето защо истината е в доброто, тъй като с него усещаш доволство и съвестта ти остава спокойна.

По лицето му виждах, че бе преситен от тези разговори: С Кнулп често се случваше така, той изпаднаше във философствование, поставяше тези, говореше в тяхна защита или ги оборваше и изведнъж млъкваше. По-рано мислех, че се уморява от моите незадоволителни отговори и възражения. Не беше така обаче, той чувствуваше, че склонността му към размишления го отвежда в области, където неговите познания и изразни средства не достигаха, макар действително, да бе чел твърде много, между другото и Толстой, невинаги можеше точно да разграничи правилните от измамните умозаклучения и сам го схващаше. За учените говореше така, както даровитото дете говори за възрастните: трябваше да признае, че те имат повече власт и средства от него, но се отнасяше с презрение към тях, тъй като не ги влагаха в нищо разумно и с всичките си умения не можеха да решат някоя загадка.

Сега Кнулп отново лежеше с две ръце под главата, гледаше през тъмните бързови листа към жаркото синьо небе и едва чуто си тананикаше стара народна песен от областта на Рейн. Още помня следния куплет:

*Червена рокля носех аз,
сега ще нося черна,
години шест, години седем,
докато моята любов изчезне.*

Късно вечерта в тъмната покрайнина на една горичка седяхме един срещу друг, всеки с голям къшей хляб и половин ловджийска

наденица, ядохме и съзерцавахме спускането на нощта. Само преди мигове жълтият отблясък на вечерното небе още озаряваше хълмовете и те бяха потънали в пухкава плуваща светла омара, но сега бяха вече тъмни и изострени и рисуваха своите била, дървета и храсти с черно върху небето, където имаше още малко ясна синева, но много повече наситено нощносиньо.

Докато още беше светло, ние си четяхме един на друг забавни неща от малка книжка, която се наричайте „Гласове на музите от немската латерна“ и съдържаше само глупави булевардни весели песни и бе украсена с миниатюри — репродукции от гравюри на дърво. Изчезването на дневната светлина сложи край на това. Когато се нахранихме, Кнулп пожела да слуша музика, извадих от джоба си устната хармоника, която се бе напълнила с трохи, изчистих я и отново изсвирих няколко често слушани мелодии. Пред нас тъмнината, в която седяхме от известно време, се беше разляла надалеч в разноликата хълмиста местност и небето бе загубило бледото си сияние, и докато почерняваше, бавно една след друга пламваха звезди. Звуците на нашата хармоника летяха леки и трепетни към полето и скоро изчезваха в широките простори.

— Нека побудуваме още малко — казах на Кнулп. — Разкажи ми още една история, не е необходимо да е вярна, или някоя приказка.

Кнулп се замисли.

— Да — подхвана той, — история, а и приказка, двете едновременно. Това всъщност е един сън. Миналата есен го сънувах и оттогава ми се присъни още два пъти почти непроменен, ще ти го разкажа:

Беше в една уличка, в някакво селище, сходно с родното ми градче, фронтоните на всички къщи се издигаха от двете страни на уличката, но бяха по-високи, отколкото обикновено изглеждаха. Вървах по нея и сякаш след дълго, дълго време най-после отново се бях завърнал у дома; но радостта ми не бе пълна, тъй като не всичко беше в ред, и не бях съвсем положителен дали не съм попаднал на погрешно място и изобщо не в родния ми край. Някои кътчета бяха точно такива, каквито следваше да бъдат, и веднага ги познавах, но много къщи ми бяха чужди и необичайни, не намирах моста и пътя към пазарния площад, а вместо там се озовах сред невиждана градина и край църква с две големи кули, която приличаше на катедралите в

Кьолн или в Базел. Но нашата църква в градеца нямаше кула, а само една наченка, покрита с временен покрив, тъй като изразходвали средствата за строежа предварително и не могли да доизградят кулата.

Същото беше и с хората. Някои, които виждах отдалеч, познавах много добре, знаех имената им, бяха вече на езика им, за да ги извикам. Но преди това те влизаха в някой дом или в странична улица и изчезваха; ако някой пристъпеше и минеше съвсем наблизко, преобразяваше се и ставаше непознат; ала щом крачките му заглъхнеха, отново беше недалеч, докато гледах подир него, мислех, че е все същият и би трябвало да го познавам. Видях и няколко жени пред някакъв магазин да стоят събрани там и една от тях, струваше ми се, беше моята покойна леля. Но след като тръгнах натам, излезе, че не ги познавам, и дори чух, че говорят на съвсем чужд диалект, който едва разбирах.

Накрая си мислех: дано мога само отново да изляза от града, той е същият и въпреки всичко не е. Но пак продължавах да вървя към една позната къща или към някое познато лице, макар всички отново да ме смятаха за глупак. При това не бях нито разгневен, нито отегчен, а само тъжен и обзет от страх; исках да кажа една молитва, с всички сили се напъгах да си я спомня, но наум не ми идваше нищо друго освен ненужни глупави изрази — например „Многоуважаеми господине“ и „При дадените обстоятелства“... и аз, объркан и нажален, си ги мълвях.

Това траеше, струва ми се, няколко часа, докато бях вече съвсем разгорещен и уморен, но без воля продължавах да се спъвам нататък. Беше се свечерило и смятах да попитам за подслон или за шосето първия, човек, когото срещна, ала никого не можех да заговоря и всички се изнизваха край мен, сякаш бях въздух. Вече едва не се разплаквах от умора и отчаяние.

Тогава изведнъж отново се озовах край някакъв тъгъл и видях пред мен да се простира нашата стара уличка, малко променена и разкрасена наистина, но това вече не ме смущаваше особено. Тръгнах по нея и разпознавах една след друга къщите, съвсем ясно, въпреки че в съня те бяха с окраски, а накрая и старата бащина ми къща. Тя също беше свръхестествено висока, но иначе почти както в отшумелите времена, и радостта и вълнението пролазиха гърба ми като тръпки на ужас.

Под вратата обаче стоеше моята първа любов, тя се; казваше Хенриете. Сега изглеждаше по-едра и някак по-различна отпреди, но се бе разхубавила още повече. С приближаването си открих, че хубостта ѝ бе дори; някак чудна и изглеждаше съвсем ангелска, но забелязах още, че беше светлоруса, не кестенява като Хенриете, и макар преобразена, тя си беше съвсем същата.

— Хенриете — извиках към нея и свалих шапка, защото видът ѝ бе толкова изтънчен, че не знаех дали тя ще иска да ме познае.

Обърна се с лице към мен и ме погледна в очите. Но щом тя така се втренчи, аз се учудих и засрамах, защото съвсем не беше тази, с чието име я бях назовал, а бе Лизабет, втората ми любима, с която дълго бях дружил.

— Лизабет — извиках сега и ѝ протегнах ръката си.

Взорът ѝ, неотклонен, сякаш прониза и сърцето ми така, както бог би погледнал някого, не строго и не точно високомерно, но съвсем спокойно и ясно, с такъв, дух и чувство за превъзходство, че в собствените си очи се видях като куче. И взряна в мене, стана тъжна и сериозна, после поклати глава, сякаш след дързък въпрос, не пое ръката ми, а се върна в къщата, тихо притвори вратата. Още чувам щракването на ключалката.

Тогавя се обърнах назад, макар че от сълзи и мъка очите ми едва виждаха, все пак беше забележително как градът се бе сдобил с нов облик. Сега всяка улична и всяка къща, всичко беше точно както в някогашните дни, а нередното бе изчезнало съвсем. Фронтоните вече не бяха толкова високи и със старите си цветове, хората бяха действителни и ме гледаха весели и учудени, когато ме познаваха отново, някои ме викаха и по име. Но не можех да отговоря и да се спра. Вместо това тичах с все сила по добре познатия ми път през моста и навън от града и от сърдечна болка гледах всичко само с влажни очи. Не знаех защо, само ми се струваше, че тук за мен всичко бе загубено и че опозорен, трябва да продължа по-нататък.

Едва след като стигнах отвъд града, под тополите, и се спрях за малко, се сетих, че аз бях в родния край, пред нашата къща, и ни за миг не помислих за нищо, за баща и майка, братя, сестри и приятели. В сърцето ми имаше някаква бърканица от мъка и срам, както никога преди. Но не можех да се върна назад и да поправа всичко, защото сънят беше свършил, а аз бях буден.

Кнулп каза: „Всеки човек си има душа, която не може да се слее с никоя друга. Двама души могат да пристъпят един към друг, да си говорят и да се сближат. Но техните души са като цветя, всяко вкоренено на свое място, и за никое не е възможно да отиде при другото, иначе би трябвало да изтръгне корените си, а тъкмо това му е непосилно. Цветята разпръскват своя аромат и семената си, защото горещо желаят да се съберат; но цветето не може да направи нищо семенцето да попадне на подходящо място, това върши вятърът, а той идва и си отива както и където пожелае.“

И по-късно: „Сънят, който ти разказах, навярно е със същото значение. Не съм направил съзнателно нещо лошо нито на Хенриете, нито на Лизабет. Но поради това, че някога съм обичал и двете и съм желал да бъдат мои, за мен те са се превърнали в символна фигура, която прилича и на едната, и на другата, но не е никоя от тях. Този образ принадлежи само на мен, ала вече не е нещо живо. Често така си спомням и за моите родители. Те мислеха: аз съм им син и съм също като тях. Ала макар и да ги обичах, все пак им бях чужд човек, когото не можеха да разберат. И това, което беше главното у мен и навярно тъкмо то бе моята душа, намираха за незначително и го приписваха на младостта ми или на някакво настроение. А те ме обичаха и на драго сърце биха изпълнили всяко мое желание. Един баща може да даде в наследство на детето си нос и очи и дори ум, но не и своята душа. За всеки човек тя е новородена.“

Не можех да добавя нищо, тъй като тогава още не бях вървял по този път на разсъждения или поне не изпитвах лична потребност от тях. Въсщност при това философствуване не се чувствавах много добре, понеже не стигаше до сърцето ми, ето защо предполагах, че и за Кнулп то бе повече игра, отколкото борба. Пък и имаше спокойна красота в това двамата да лежим сред сухата трева, да чакаме идването на нощта и съня и да наблюдаваме ранните звезди. Аз казах:

— Кнулп, ти си мислител, трябвало е да станеш професор.

Той поклати глава и се усмихна.

— По-скоро може да се случи някога да отида в Армията на спасението — каза тогава замислен.

Това ми се видя пресилено:

— Ей, ти — казах аз, — я не ми се преструвай! Не искаш ли да станеш и светец?

— Че какво, бих искал всеки човек е свят, когато наистина се отнася сериозно към мислите и действията си. Щом смяташ нещо за справедливо, трябва да го осъществиш. Ако някога намеря за правилно да постъпя в Армията на спасението, тогава навярно и ще го направя.

— Престани с тази Армия на спасението!

— О, не! Искам да ти обясня по каква причина. Вече съм приказвал с много хора и съм слушал да се държат много речи. Чувал съм да говорят духовници и учители, кметове, социалдемократи, либерали; но при това никой от тях не бе от все сърце сериозен, че да повярваш: ако се наложи, би се самопожертвувал за своята мъдрост. От Армията на спасението обаче, с всичките им песни и шумотевизи, вече съм слушал и наблюдавал три-четири пъти хора, които възприемат нещата сериозно.

— Че откъде пък знаеш?

— Вижда се. Единият например държа реч в някакво село, в неделен ден на открито, при такива прах и горещина, че скоро съвсем прихрипна. И бездруго нямаше вид на особено силен. Когато вече не бе в състояние да изговори нито дума, накара тримата си другари да изпеят един куплет, а в това време той отпи глътка вода. Половината село го бе наобиколило, деца и възрастни, вземаха го за глупак и го критикуваха. Отзад стоеше някакъв млад ратай, държеше камшик и от време на време силно изплющяваше с него, за да ядоса здравата оратора; и всеки път всички се смееха. Но нещастният човек не се разгневи, макар, съвсем да не беше глупав, и с гласчето си успя да изкара докрай целия спектакъл и се усмихваше там, където друг би ревал или проклинал. Знаеш ли, човек не би го правил за някаква мизерна надница, не и за удоволствие, но той трябва да има голяма яснота и увереност.

— От мен да мине. Ала с един не можеш да сравняваш всички. Ами ако някой е по-изискан и по-чувствителен човек като тебе, няма да се хване на такава игра.

— Може би все ще го стори, ако сам знае и притежава нещо, което е много по-добро от цялата изисканост и чувствителност. Разбира се, не можеш да сравняваш всички с един човек, но истината трябва да отговаря на всички.

— Ах, истината! Откъде да знае човек дали точно тези, с тяхната алилуя, не носят истината.

— Не се знае, съвсем си прав. Но аз само казваме ако някога намеря, че това е истината, тогава ще искам и да я следвам.

— Е да, но „ако“. Че ти всеки ден откриваш по една истина и още на другия я смяташ за невалидна.

Той ме изгледа смутен.

— Ето че ти каза нещо лошо.

Опитах да се извиня, но той отхвърли това и замълча. След малко Кнулп тихо каза „лека нощ“ и спокойно си легна, но не вярвах, че вече е заспал. И аз бях още твърде бодър и лежах повече от час, опрян на лакти, и се взирах в нощната околност.

На сутринта веднага забелязах, че Кнулп е в добро настроение. Казах му това, той ме погледна със засияли детински очи и отвърна: „Правилно отгатна. А знаеш ли на какво се дължи някой да започва деня в добро настроение?“

— Не, на какво?

— Дължи се на това, че през нощта се е наспал добре и е сънувал наистина много хубав сън. Но човек невинаги го знае. Така е и с мен днес. Сънувах прелестни и весели неща, ала всичко забравих; помня още само, че беше чудесно и красиво.

И в сивотата на зазоряването, още преди да стигнем най-близкото село и да получим сутрешното си мляко, с топлия си лек, неуморим глас той изпя три-четири съвършено нови песни. Записани и отпечатани, те навярно нямаше да представляват нищо особено. Но когато Кнулп, макар да не беше голям поет, все пак беше надарен, ги пееше сам, неговите песни често си приличаха с най-хубавите от другите като красиви сестри. А някои откъси и стихове, които съм запомнил, са действително хубави и все още са ми скъпи. Нищо от тях не бе записано, стиховете на Кнулп идваха на света, живееха и умираха безобидно и безотговорно, както духат ветровете, но те създаваха хубави и приятни минути не само на мен и на него, но и на мнозина други, деца и възрастни.

*В дрехи празнични стъкмена,
тя на госпожа прилича,*

*зачервена, но и горда
от гората там изтича.*

Така пееше той в оня ден за слънцето, което почти винаги се явяваше в неговите песни и беше възхвалявано. И странно, колкото по-малко при разговор Кнулп да можеше да се откаже от философска разсъдъчност, толкова по-естествени бяха стихчетата му — те сякаш литваха като чисти деца в светли летни дрехи. Често биваха забавни, безсмислици и служеха само като волен разлив на събраната у него дързост.

През този ден бях напълно заразен от настроението на Кнулп. Ние поздравявахме и дразнехме всички хора, които срещахме, така че зад нас ту се смееха, ту ругаеха и целият ден мина като някакъв празник. Разказвахме си шеги и закачки от ученическите години, прикачвахме прозвища на минаващите край нас селяни, а често и на техните коне и волове до една притулена градинска ограда, ядохме до насита крадени къпини и щадяхме подметките на обувките и силите си, като почти всеки час спирахме да отдъхнем.

Струваше ми се, че от моето все още неотдавнашно познанство с Кнулп, никога не бях го виждал толкова фин, мил и забавен, радвах се на това, че в действителност от днес започват същинският задружен живот и пътешествието ни и че те са отрадни.

По обед стана задушно и ние повече лежахме в тревата, отколкото да ходим, а привечер се появи омара, която предвещаваше буря, задуха вятър, така че решихме да си потърсим покрив за през нощта.

Кнулп постепенно притихна и беше малко уморен, но едва забелязвах това, защото той все още се смееше сърдечно заедно с мен и често пригласяше на моята песен, а аз самият бях по-необуздан и усещах в себе си един след друг да се издигат радостни огънове. Може би при Кнулп беше тъкмо обратното и у него празничните светлини вече почваха да гаснеят, но тогава с мен винаги ставаше така, във весели дни с приближаването на вечерта, бивах все по-оживен и не можех да сложа край, да, често дори след някоя шега по цели часове нощем бродех сам, докато другите отдавна вече бяха уморени и спяха.

Тази вечерна радостна треска ме обзе и тогава и аз се надявах на приятна нощ, след като вървахме надолу по течението на реката и се приближавахме към едно голямо село. Най-напред определихме за наш подслон издигнатата малко встрани, леснодостъпна плевня, после влязохме в селото и се отбихме в една хубава гостилница с градина, тъй като днес бях поканил моя приятел да ми бъде гост и мислех да го почерпя с омлет и няколко бутилки бира, защото това беше радостен ден.

Кнулп бе приел тази покана с охота, но когато се настанихме на нашата градинска маса под един хубав платан, каза полусмутен:

— Знай, няма да се напиваме, нали? Бутилка бира пия на драго сърце, отразява се добре и за мен в удоволствие, но повече не мога да понеса.

Не настоях и помислих: „Ех, ще прием толкова, малко или много, колкото ни е приятно.“ Ядохме горещите омлети с бухнал пресен кафяв ръжен хляб и, разбира се, аз скоро си поръчах втора бира, докато първата бутилка на Кнулп още беше едва преполовена. Искрено се чувствувах особено добре, тъй като отново седях щедър и по господарски край хубава маса и мислех тази вечер още известно време да се насладя на това.

Когато Кнулп допи бирата си, въпреки молбите ми не пожела втора и предложи още малко да се поразходим из селото, а после рано да си легнем. Моето намерение беше съвсем друго, но не исках открито да му противореча. И тъй като бутилката ми още не беше изпразнена, нямах нищо против засега той да тръгне преди мен, а покъсно да се срещнем отново.

И той наистина тръгна. Наблюдавах го как с една астра зад ухото и със спокойна, доволна и тържествено тиха крачка слезе по няколкото стъпала и бавно пое по широката улица към селото. И макар да съжалявах, че Кнулп не благоволи да изпием заедно по още една бутилка, докато гледах подире му, радостно и нежно си казах: „Ех ти, мили човече!“

Междувременно стана още по-душно макар слънцето вече да бе изчезнало. Беше ми по сърце в такова време да седя спокойно с освежителното вечерно питие и смятах да прекарам още малко тук, тъй като бях почти единственият посетител, келнерката намери достатъчно време да поговори с мене. Поръчах ѝ да ми донесе още ѝ

две пури, едната от които отначало определих за Кнулп, но сетне от голяма разсеяност я изпуших сам.

По-късно, може би след час, Кнулп се върна и искаше да ме вземе. Ама аз бях заседнал здравата и тъй като беше уморен и му се спеше, разбрахме се да отиде до мястото ни за нощуване и да си легне, и той наистина тръгна. Но келнерката веднага взе да ме разпитва за него, защото грабваше очите на всички момичета. Нямах нищо против, нали ми беше приятел, а тя не бе моя любима, страшно го разхвалих, защото се чувствавах чудесно и всекиму желяех доброто.

Взеха да се чуват гръмотевици и клоните на платана леко да се извиват, когато най-последно, по никое време, се вдигнах. Платих, подарих на момичето един десетак и без да бързам, поех на път. Едва закрачил, разбрах, че бях пил повече, отколкото трябва, защото напоследък живеех изобщо без силни напитки. Но все пак това, че мога да нося, ми правеше удоволствие и през целия път си тананиках, докато стигнах до нашата квартира. Вмъкнах се там тихо и наистина намерих Кнулп да спи. Видях го да лежи по риза на простряното си кафяво яке и да диша равномерно. Челото, разголената му шия и ръката, която бе протегнал, се белееха в мътния полумрак.

Тогавата си легнах с дрехите, ала възбудата и замаяната глава пропъждаха дълго време съня; навън вече се развиделяваше, когато най-сетне заспах дълбоко, здраво и тягостно. Сънят ми беше непробуден, ала нехубав, бях натежал и отпуснат, а сънищата ми — неясни и мъчителни.

На сутринта се събудих много късно, денят бе настъпил и от ярката светлина усетих болка в очите. Главата ми беше празна и мътна, а ръцете и краката уморени. Дълго се прозявах, търках очи и протягах ръце, че ставите ми чак пукаха. Но въпреки умората имах още някакъв остатък и ехо от вчерашното настроение и мислех на най-близкия бистър извор да отмия от себе си малката неприятна история.

Но се случи другояче. Когато се огледах, Кнулп го нямаше, виках го и свирих, отначало не бях ядосан, ала след като виковете, свирките и търсенето бяха напразни, изведнъж съзнах, че той ме бе напуснал. Да, беше си отишъл, тайно бе потеглил, не бе искал да остане повече с мен. Може би защото вчерашното ми пиене му е било противно, може би и защото днес се е срамувал от собствената си вчерашна веселост, може би само по някаква приумица, може би от съмнение в моето

придружителство или от някаква внезапно събудена потребност от самота. Но навярно причината беше в моето пиене.

Радостта ми се стопи, изпълниха ме срам и жал. Къде ли беше сега моят приятел? В разрез с неговите речи мислех, че малко разбирам душата му и че имам дял от нея. Кнулп си бе заминал, стоях сам и разочарован, трябваше да обвинявам повече себе си, отколкото него, сега трябваше да вкуся от самотата, в която според гледището на Кнулп живее всеки и в която никога не бих искал да повярвам докрай. Тя беше горчива не само в оня първи ден, макар междувременно по някой път да се просветлява, но оттогава вече не иска да ме напусне завинаги.

КРАЯТ

Беше светъл октомврийски ден; лекият, пронизан от слънчеви лъчи въздух потрепваше от кратки капризни пориви на вятъра, който идеше откъм полетата и градините и носеше тънки, плавни ленти светлосин дим от есенните огньовете и изпълваше лазурния простор с остър сладникав мирис на изгорели треви и зелени клонки. В селските градини цъфтяха кичести астри с наситени цветове, късни бледи рози и гергини, а край оградите тук и там още горяха огнени латинки сред вече избледняла и с помръкнал блясък зеленина.

По шосето към Булах бавно вървеше едноконният файтон на доктор Махолд. Пътят леко се изкачваше по нагорнището, отляво ожънати ниви и картофени поля, в които още вадеха картофи, отдясно малка, млада смърчова гора, полузадушена, кафява стена от гъсто преплетени пръти и изсъхнали клони, земята със същия сухокафяв цвят, покрита с дебел пласт увехнали иглички. Пътят водеше право напред, към нежносиньото есенно небе, сякаш там на височината беше краят на света.

Докторът бе поотпуснал юздите в ръцете си и оставяше старото конче да върви както иска. Връщаше се от посещение при една умираща жена, на която вече не можеше да се помогне, но тя все пак упорито се бе борила за живот до последния час. Сега той беше уморен и се наслаждаваше на спокойното пътуване във ведрия ден; мислите му, приспани, в лек унес неволно следваха призивите, които се надигаха от дъха на огньовете по полето, приятни смътни спомени за есенни ваканционни дни от училищните години и далеч назад от пълната със звуци безлика здрачевина на детството. Защото беше израснал на село и сетивата му долавяха умело и охотно всички белези на годишното време и полските работи, свързани с него.

Той беше почти заспал, когато спирането на колата го сепна. Една вадичка пресичаше пътя, предните колела бяха стигнали до нея, а конят благодарно се бе спрял и навел глава, чакаше и изпитваше удоволствие от почивката.

Махолд се оборава от внезапното заглъхване на колелата, хвана юздите по-здраво, усмихнат видя след минутите на унес гората и небето, както преди в слънчева яснота, и отново подкара коня, като свойски цъкна с език. После седна по-изправено, не обичаше да дреме през деня, и си запали пура. Конят продължи да върви бавно, от полето зад дълга купчина чували, пълни с картофи, две жени с шапки за слънце поздравиха Махолд.

Височината вече беше близо и кончето вдигна глава, подтикнато и пълно с очакване скоро да прехвърли дългата седловина на родния хълм. Тогава отсреща на близкия ясен хоризонт се появи един човек, странник, спря за миг, обгърнат от синева, свободен и висок, после заслиза надолу и вече се виждаше сив и дребен. Идваше по-наблизо, слаб мъж с малка брада, зле облечен, явно на път към дома си, вървеше уморен, с мъка, но учтиво свали шапка и каза: „Помага бог.“

— Помага бог — отвърна доктор Махолд и погледна след чужденеца, който беше вече отминал, но изведнъж спря коня, изправен се обърна назад, над скърцащия кожен гюрук, и извика: — Ей вие, върнете се малко!

Прашният пътник се закова и погледна назад. Той леко се усмихна, отново се обърна, като че ли искаше да продължи пътя си, въпреки това се поколеба и послушно се върна.

Вече стоеше до ниския файтон и държеше шапката си в ръка.

— Накъде ви е пътят, ако мога да попитам? — извика Махолд.

— По шосето, към Берхтолдзег.

— Не се ли познаваме? Аз просто не се сещам за името ви. Вие навярно знаете кой съм.

— Вие сте доктор Махолд, струва ми се.

— Е, така. А вие, как се казвате вие?

— Господин докторът ще ме познае. Някога стояхме един до друг при учителя Плохер, господин докторе, и тогава вие преписвахте от мен упражненията по латински.

Махолд бързо слезе от файтона и се вгледа в очите на мъжа. Засмян го потупа по рамото.

— Правилно — каза той. — Значи ти си прочутият Кнулп и ние сме съученици. Тогава дай да ти раздрусам ръката, старо момче. Положително от десет години не сме се виждали. А ти все още ли странствуващ?

— Все още. Когато човек старее, на драго сърце се придържа към навиците си.

— Имаш право. И накъде си се запътил сега? Отново към родния край ли?

— Правилно отгатнахте. Искам да отида в Герберзау, имам да уреждам там една дреболия.

— Така, така. А жив ли е още някой от твоите близки?

— Никой вече.

— Не изглеждаш твърде млад, Кнулп. А ние все пак сме едва на четиридесет години, двамата. И това, че ти така просто искаше да минеш покрай мен, не е хубаво от твоя страна. Знаеш ли, струва ми се, че ти навярно имаш нужда от лекар.

— Ах, остави. Нищо ми няма, ако ли пък имам нещо, то не може да бъде излекувано от лекар.

— Ще проличи по-късно. Сега се качи в колата и ела с мен, а после ще можем да говорим по-добре.

Кнулп отстъпи малко назад и отново си сложи шапката. Със смутено лице се противопостави, когато докторът искаше да му помогне да се качи.

— Ах, заради това не би било необходимо. Кончето няма да ти избяга, докато ние стоим тук.

В това време обаче Кнулп получи пристъп на кашлица и лекарят, на когото вече всичко беше ясно, го подхвана и набързо го качи във файтона.

— Така — каза той, докато потегляха, — веднага ще стигнем там горе, а после то ще тръгне в тръс, за половин час ще сме си вкъщи. Ти не бива да говориш, при твоята кашлица, у дома ще продължим да си приказваме... Какво?... Не, това сега вече няма да ти помогне, болните хора трябва да са на легло, а не по пътищата. Знаеш ли, тогава по латински ти доста често ми помагаше, сега пък е мой ред.

Те минаха планинския хребет и със свиреца спирачка заслизаха надолу, по дългата седловина; над овощните дървета отсреща вече се виждаха покривите на Булах. Махолд държеше юздите изкъсо и внимаваше за пътя, а Кнулп, уморен и с почти приятно чувство, се бе отдал на насладата от пътуването и на голямото гостолубие. „Утре — мислеше си той — или най-късно вдругиден отново ще се повлека към Герберзау, ако краката още ме държат.“ Той вече не беше в лудите си

младини, когато пилееше дни и години. Беше болен, стар човек, който нямаше никакво друго желание, освен преди края да види още веднъж родното си място.

В Булах приятелят му първо го заведе във всекидневната и му поднесе мляко, хляб и шунка. Докато ядеше, побъбриха и старата им близост бавно се възвърна. Едва тогава лекарят се зае да го прегледа, което болният понесе добродушно и някак присмехулно.

— Знаеш ли всъщност какво ти е? — попита Махолд в края на прегледа. Той го каза просто, без да му придава важност, и Кнулп му беше благодарен за това.

— Да, вече узнах, Махолд. Охтика, и усещам, че няма да изкарам дълго.

— Ех, кой знае! Но тогава ти трябва да разбереш също, че се нуждаеш от легло и грижи. Засега, разбира се, можеш да останеш тук при мен, междуременно ще потърся място в най-близката болница. Ти си въобразяваш какво ли не, драги, а трябва да събереш сили и още веднъж да се пребориш с болестта.

Кнулп отново облече сакото си. Той обърна своето слабо сиво лице с израз на шеговитост към доктора и каза добродушни:

— Ти си даваш голям труд, Махолд. Е, добре, от мен да мине. Но от Кнулп никога не можеш да очакваш много.

— Ще видим. Сега поседи на слънце, докато още грее в градината. Лина ще ти приготви леглото в стаята за гости, би трябвало да те наблюдаваме, малки Кнулп. Всъщност никак не е в реда на нещата един човек, прекарал целия си живот на слънце и въздух, въпреки всички очаквания така да си съсипе дробовете.

С тези думи докторът излезе от стаята.

Икономката Лиза никак не беше зарадвана и се противопостави на това да пусне в стаята за гости такъв един бродник. Но докторът прекъсна възраженията ѝ.

— Не настоявайте повече, Лина. Човекът няма да живее дълго и поне при нас трябва да му е за малко време добре. Впрочем той винаги е бил чист, а преди да легне в леглото, ще го пъхнем в банята. Извадете му една от моите пижами и може би зимните ми пантофи. И не забравяйте: този човек е мой приятел.

Кнулп беше спал единадесет часа и през мъгливата утрин бе дремал в леглото, докато постепенно осъзна къде е. Когато слънцето се беше вдигнало високо, Махолд му бе позволил да стане и сега след обяда двамата седяха с бутилка червено вино на слънчевата тераса. От хубавото ядене и от половината чаша вино Кнулп беше станал весел и разговорлив, а докторът се бе освободил за един час, за да побъбри още веднъж със странния си съученик и по всяка вероятност да узнае нещо за този необикновен човешки живот.

— Значи ти си доволен от живота, който си водил — каза той усмихнат. — Тогава всичко е наред, иначе бих казал, че всъщност е жалко за човек като теб. Едва ли би било потребно да ставаш пастор или учител, навярно обаче от теб би излязъл естествоизпитател или пък поет. Не зная дали си използвал своите дарби и си ги развивал, или са служили само на тебе. А може би не?

Кнулп подпря с ръка брадичката си, обрасла с редки косми, и се загледа в червените отражения, хвърлени от чашата с вино върху огряната от слънцето покривка на масата.

— Не е точно така — каза той бавно, — дарбите... Както ти ги наричаш, не бяха чак толкова големи, умея малко да свиря с уста, да свиря на акордеон и да стъкмя по някое и друго стихче. По-рано бях добър бегач; и нелошо танцувах. Това е всичко. Но тия неща не носеха радост само на мен, най-често се проявявах заедно с другари или пред млади момичета или деца, те изпитваха удоволствие, а понякога и ми благодаряха. Човек трябва да се примири и с това и да бъде доволен.

— Да — каза докторът, — вероятно. Но искам да те питам още нещо. Навремето ти учи в гимназията заедно с мен до пети клас, помня го точно, и беше добър ученик, макар и не момче за пример. А после изведнъж изчезна и казаха, че си отивал в народното училище, тогава се разделихме, нали като гимназист не можех да бъда приятел с някой, който ходи в народното училище. Как стана така? По-късно, когато чувах за теб, винаги си мислех, че ако тогава бе продължил да учиш в нашето училище, всичко би тръгнало другояче. И тъй, какво се случи тогава? Опротивяла ли ти беше гимназията, или баща ти вече нямаше пари за училищната такса, или се бе явило нещо друго?

Болният взе чашата си в мургавата суха ръка, но не пи, само погледна през виното към зеленото сияние на градината, и внимателно я остави отново на масата. Мълком притвори очи и потъна в мисли.

— Неприятно ли ти е да говориш за това? — попита приятелят му. — Тогава, естествено, недей.

Но Кнулл веднага отвори очи и го гледа дълго в изпитателно в лицето.

— И все пак — каза той още с колебание, — мисля, че трябва. Никога и никому не съм разказвал за това. Сега може би е много добре някой да го чуе. То, разбира се, е просто детска история, но за мен тя беше важна и години наред ми създаваше големи главоболия. Странно, че ти питаш тъкмо за нея.

— Защо?

— В последно време аз самият доста я премислях, ето защо отново тръгнах на път към Герберзау.

— Да, тогава разкажи.

— Видиш ли, Махолд, навремето бяхме добри приятели, поне до трети или четвърти клас. После по-рядко се виждахме и понякога ти напразно свиреше пред нашата къща.

— Боже мой, точно така беше. Не съм се сещал за това над двадесет години. Човече, каква памет имаш! И по-нататък?

— Сега мога да ти кажа как протече всичко. Момичетата бяха виновни. Моето любопитство към тях се събуди сравнително рано и ти сигурно още си вярвал в щъркела или в извора на децата, когато аз вече знаех, почти всичко, как стоят нещата с момичетата и момчетата. Тогава за мен това беше главното и по тази причина никога не взимах голямо участие във вашите игри на индианци.

— Та тогава си бил на дванайсет години, нали?

— Почти на тринайсет. Аз съм една година по-голям от тебе. Веднъж, докато бях болен и лежах в леглото, у дома гостуваше една братовчедка, тя беше три или четири години по-възрастна и започна да играе с мен, но когато оздравях и отново бях на крак, една нощ отидох в нейната стая. Тогава разбрах как изглежда едно момиче и бях страшно уплашен и избягах. Вече не исках и дума да продумам на тази братовчедка, тя ми бе опротивяла и аз се страхувах от нея, но изневиделица работата вече бе заседнала в главата ми и оттогава известно време просто тичах подир момичетата. У кожаря Хаазис, той имаше две дъщери почти на моята възраст, е събираха и други момичета от съседните къщи, по тъмните тавани играехме на криеница, при което винаги много се кискахме, гъделичкахме и

крадешком правехме по нещо. Най-често бивах единственото момче в компанията и понякога трябваше да разплитам плитките на някоя или друга ме целуваше, всички ние бяхме още невръстни и не знаехме съвсем определено, но плувахме в някаква влюбеност, а когато те се къпеха, аз се криех в храстите и ги гледах... Един ден се появи ново момиче, девойка, която живееше в предградието, баща ѝ беше работник в тъкачницата, казваше се Франциска и тя от пръв поглед много ми хареса.

Докторът го прекъсна:

— А как се казваше баща ѝ, може би я познавам?

— Извинявай, бих предпочел да не ти казвам името ѝ, Махолд. То няма нищо общо с историята, а и не искам някой да знае това за нея. И тъй, тя беше по-едра и по-силна от мен, тук и там ние се бяхме докосвали и боричкали, но когато тя ме притисна до себе си толкова, че чак ми причини болка, тогава се зашеметих като при пиянство. В нея се влюбих, защото беше две години по-голяма и вече говореше, че искала скоро да си има любим и моето единствено желание беше аз да бъда избраникът... Веднъж тя седеше сама, където сушаха кожи на поляната край реката, беше пуснала краката си във водата, току-що се бе окъпала и имаше само едно елече на гърба си. Тогава се приближих и седнах редом. И ненадейно добих кураж и ѝ казах, че искам и трябва да бъда неин любим. Но тя ме погледна съжалително с кафявите си очи и отвърна: „Та ти си още момченце и носиш къси панталони. Какво разбираш от любими и от любов?“ Въпреки това — казах ѝ аз — зная всичко и ако не иска да ми стане любима, ще я тласна във водата и сам ще се хвърля след нея. Тогава тя ме измери внимателно с погледа на жена и попита: „Ще видим после, можеш ли поне да целуваш?“ Казах „да“ и бързо я целувах по устата, мислех, че с това успях, но тя хвана главата ми, държеше я здраво и ме целуна истински като жена, така че загубих ума и дума. После се засмя с дълбокия си глас: „Ти ще ми подхождаш, момче. Но все пак не върви, не мога да имам любим, който ходи в гимназията. Свестните хора не правят така. Любимият ми трябва да бъде истински мъж, занаятчия или работник, а не учащ се. И тъй, значи нищо няма да излезе.“ Но тя ме привлече на скута си и беше толкова хубаво и приятно да си обгърнат от здравата ѝ топлина, че съвсем не мислех да се откъсна от нея. И така обещах на Франциска никога да не стъпя в гимназията и да стана занаятчия. Тя само се

засмя, ала аз не се отказах и накрая пак ме целуна и ми обеща: когато няма да бъда гимназист, ще стане моя любима и щяло да ми е хубаво с нея.

Кнулип спря и известно време кашля. Приятелят му го гледаше внимателно, двамата помълчаха малко. Тогава продължи:

— И тъй, сега знаеш историята. Естествено, всичко не протече така вихрено, както смятах. Когато съобщих на баща си, че искам и мога завинаги да напусна гимназията, той ми удари няколко плесници. Не знаех веднага как да постъпя; често си мислех дали да не подпаля училището. Това бяха детински мисли, но с главното въпросът беше сериозен. Най-последно ми хрумна единственият изход: почнах просто да не се държа добре в училище. Спомняш ли си?

— Наистина нещо ми се мярка в главата. По едно време почти всеки ден те наказваха.

— Да, бягах от часове, отговарях лошо, не си пишех домашните и тетрадките си бях загубил, не минаваше ден, без да стане нещо, и накрая взех да изпитвам радост от това, във всеки случай на учителите им причерняваше от мене. На латинския и всички други премети вече не отдавах особено значение. Ти знаеш, че винаги съм имал добър усет и когато преследвам някоя нова цел, за известно време за мен съществува само тя, няма нищо друго на света. Така беше с гимнастиката, така беше с ловенето на пъстърви и с ботаниката. Точно същото се получи и с момичето, и преди да ми дойде умът в главата и да събера опит, за мен нямаше нищо друго важно. Пък и е глупаво да киснеш като учениче на чина и да зубриш спреженията, когато тайно всичките ти мисли са оплетени от това, което миналата вечер си издебнал да видиш при къпането на момичетата. Е, и така по-нататък! Може би учителите бяха забелязали това, те, общо взето, ме обичаха и ме щадяха, доколкото беше възможно, и от моите намерения не би излязло нищо, ако тогава не започна приятелството ми с брата на Франциска. Той учеше в народното училище, в последния; клас и не беше добро момче; много научих от него, но нищо добро, и много изстрадах. След половин година целта ми най-последно беше постигната, баща ми ме преби почти до смърт, но бях изключен от гимназията и вече седях в същата класна стая, в която беше и братът на Франциска.

— А тя, девойката? — попита Махолд.

— Тъкмо това беше жалкото. Тя така и не стана моя любима. Когато от време на време отивах с брат й у тях, тя се отнасяше към мен по-лошо отпреди, сякаш сега бях по-малък. Едва след като бях прекарал два месеца в народното училище и бях свикнал привечер по-често да се измъквам от къщи, узнах истината. Една вечер до късно се разхождах из Ридеровата гора и както много пъти вече бях правил, подслушвах някаква любовна двойка на една пейка и когато накрая се промъкнах по-наблизо, разбрах, че там беше Франциска с един, калфа механик. Те изобщо не ме бяха забелязали, блузата й беше разкопчана, той бе обгърнал талията й, в ръката му гореше цигара и с една дума, ужасно. Следователно всичко беше напразно.

Махолд потупа приятеля си по рамото.

— Тогава може би за теб това е било най-доброто.

Но Кнулп енергично поклати остро очертаната си глава.

— Не, съвсем не, аз и днес бих дал дясната си ръка, ако нещата можеха да тръгнат другояче. Не казвай нищо за Франциска, няма да допусна тя да бъде укорена. И ако би тръгнало правилно, то щях да позная любовта по един красив и по-щастлив начин, може би това би ми помогнало да се спогодя добре с народното училище и с баща ми. Защото как да ти кажа — знаеш ли, оттогава имах някои приятели, познати и другари, а също и любовни връзки, но никога вече не съм се уповавал на думата на един човек и аз самият не съм се обвързвал с дадена дума. Никога вече! Живеех живота си така, както ми подходеше, нивга не са ми липсвали свобода и красота, но все пак винаги оставах сам.

Той посегна към чашата, внимателно отпи последната малка глътка вино и стана.

— Ако позволиш, ще си легна отново. Никак не обичам да говоря за това, пък и ти положително имаш още някаква работа.

Докторът кимна.

— Почакай малко! Искам днес да пиша да ти осигурят място в болницата, там навярно няма да ти е приятно, но не бива другояче. Ще се съсипеш, ако бързо не бъдеш обграден с грижи.

— И дума да не се отваря! — извика Кнулп с непривична живост. — Остави ме да си загина. Нали от това няма да има никаква полза, сам го знаеш. Защо сега да се съглася и да ме затворят?

— Не така, Кнулп, въпреки всичко бъди разумен! Бих бил жалък доктор, ако позволя да скиташ така. В Оберщетен положително ще намерим място за теб, ще ти дам и препоръчително писмо, а след осем дни сам ще дойда да те видя, обещавам ти.

Бедният странник се облегна назад на стола си, изглеждаше така, сякаш щеше да се разплаче, и потърка една в друга тънките си ръце, като че ли мръзнеше. Тогава детински и с гореща умолителност погледна доктора в очите.

— И тъй — каза той съвсем тихо, — разбира се, не е справедливо от моя страна, ти направи толкова за мен и дори червено вино... Всичко беше прекалено хубаво и изискано. Не бива да ми се сърдиш, но имам още една голяма молба към тебе.

Махолд го потупа успокояващо по рамото.

— Бъди разумен, старче! Никой не ти мисли лошото. Е, и каква е молбата ти?

— Не ми ли се сърдиш?

— Никак, че защо?

— Тогава, Махолд, моля те да ми направиш една голяма услуга. Не ме пращай в Оберщетен! Щом трябва да отида в болница, то бих искал поне да бъде в Герберзау. Там ме познават и ще съм си у дома. А може би и за службата по подпомагане на бедните така ще е по-добре, нали съм роден там, и изобщо...

Очите му молеха, горещо, пламенно, от вълнение той едва; говореше.

Кнулп има температура, мислеше Махолд, но каза спокойно:

— Ако това е всичко, за което имаш да молиш, много бързо ще се уреди. Ти си напълно прав, ще пиша в Герберзау. Сега иди и си легни, уморен си и говори доста дълго.

Докторът гледеше след него как с провлачени стъпки влезе в къщата и изведнъж си спомни лятото, когато Кнулп го учеше как да лови пъстърви, и за неговия умен, овладян начин да общува с другарите си, за красивия, дванадесетгодишен жар на снажното момче.

Клетият момък, помисли той с вълнение, което му пречеше, но все пак бързо стана, за да се залови за работа.

Следващото утро донесе мъгла и Кнулп остана през целия ден в леглото. Докторът му сложи, няколко книги наблизко, той обаче едва ги докосна. Беше навъсен и потиснат, защото откакто имаше

възможността да се наслаждава на грижовност, внимание, добро легло и вкусна храна, усещаше по-ясно отпреди, че краят му приближава.

Ако пролежа още известно време така, мислеше той, зле настроен, тогава никога вече няма да се вдигна. Не му беше толкова жал, че ще се прости с живота, през последните години броденето по пътищата бе загубило много от очарованието си. Но не искаше да умре, преди да види отново Герберзау, и там дълбоко в душата си да се сбогува с всичко: с реката и моста, с пазарния площад и някогашната градина на баща си, а, също и с Франциска. По-късните любовни връзки бяха забравени, както изобщо дългият низ години на странствуване сега му изглеждаше малък и незначителен; докато пълните с тайнственост времена на детството бяха придобили нов блясък и вълшебство!

Внимателно се озърташе в скромната стая за гости, от много години не бе живял сред такъв разкош. С нещо око оглеждаше и опипваше с пръсти тъканта на лененото спално бельо, меката, в естествен цвят вълнена завивка, фините калъфки на възглавниците. И твърдият дървен под го интересуваше, и фотографията на стената, на която беше палатът на дожите във Венеция в рамка от стъклена мозайка.

После отново лежа дълго с отворени очи, без да вижда, уморен и погълнат само от това, което тихо се извършваше в болното му тяло. Но изведнъж скочи отново, бързо се протегна от леглото и с трескави пръсти хвана ботушите си, за да ги провери зорко и умело. Те вече бяха поизносени, но още беше октомври и до първия сняг все щяха да издържат. А след това всичко щеше да свърши. Мина му мисълта, че би могъл да помоли Махолд за чифт стари обувки. Но не, това само би го направило недоверчив, нали в болница хората не се нуждаят от обувки. Предпазливо опипа напуканите места по кожата. Ако добре се покрият с мазнина, ще изкарат най-малкото още един месец. Грижата беше излишна; вероятно тези стари обувки ще го надживеят и ще бъдат годни за носене, когато той самият вече ще е изчезнал от земните пътища.

Кнулп пусна ботушите на пода и се опита да диша дълбоко, но изпита болка, получи пристъп на кашлица. Остана да лежи тихо, изчаквайки да премине, и дишаше повърхностно, страхуваше се да не му стане по-зле, преди да изпълни последните си желания.

Опита се да мисли за смъртта, както вече правеше понякога, но главата му се умори и той изпадна в полусън. Като се събуди след един час, му се струваше, че е спал цял ден, чувствуваше се бодър и спокоен. Мислеше за Махолд и му хрумна, че би трябвало на тръгване да остави знак за своята благодарност към него. Поиска да запише едно от стихотворенията си, защото вчера докторът питаше за тях. Но не можеше да си спомни никое изцяло, пък и никое не му харесваше. През прозореца виждаше близката гора, забулена в мъгла, дълго се вглежда нататък, докато го осени една идея. С малко моливче — вчера го бе намерил в къщата и го бе взел — написа няколко реда на чистата бяла хартии, с която бе заслано чекмеджето на нощното шкафче.

*Цветята всички ще увехнат,
щом спусне се мъглата,
и всички хора
ще умрат
и в гроб ще ги положат.*

*Като цветя са хората,
отново ще се върнат,
щом дойде пролетта.
И няма никога да бъдат болни,
и всичко ще им е простено.*

Той спря и прочете написаното. Не беше истинска песен, римите липсваха, но в нея бе вложено това, което искаше да изрази. Кнулп навлажни молива на устните си и написа отдолу: „На благородния господин доктор Махолд от неговия благодарен приятел К.“

После постави листа в малкото чекмедже.

На другия ден мъглата бе станала още по-плътна, но задуха много студен вятър и затова към обяд можеха да се надяват на слънце. Докторът позволи на Кнулп да стане, тъй като настойчиво го молеше, и му разказа, че в болницата на Герберзау имало място за него и че там го очаквали.

— Тогава ще тръгна веднага след като се наобядваме — каза Кнулп, — потребни ми са четири, а може би пет часа.

— Само това липсваше! — извика Махолд с усмивка. — Ходенето пеш сега не е за теб. Ще пътуваме заедно с колата, ако не намерим друга възможност. Ще пратя отсреща при Шулцен, може би той ще кара плодове или картофи в града. Един ден сега не играе никаква роля!

Гостът се съгласи, след като узнаха, че на сутринта слугата на Шулцен ще откара с кола две телета в Герберзау, решиха Кнулп да пътува с него.

— Но ще имаш нужда от едно по-топло палто — каза Махолд, — би ли могъл да носиш някое мое? Или ще ти бъде твърде широко?

Кнулп нямаше нищо против, палтото беше извадено, изпробвано и одобрено. И тъй като дрехата беше от хубав плат и съвсем запазена, той със своята стара, детинска суетност незабавно се зае да премести копчетата. Развеселен, лекарят го остави да се занимава с това и му даде една яка за риза.

Следобед Кнулп, незабелязан от никого, изпробва още веднъж новата дреха и тъй като намери, че в нея изглежда добре, съжали, че в последно време не се бе бръснал. Не се осмеляваше да помоли икономката за бръснарските принадлежности на доктора, но познаваше селския ковач, при него мислеше да направи опит. Кнулп бързо намери ковачницата, влезе в работилницата и поздрави със стария занаятчийски поздрав: „Непознатият ковач носи сполука в работата.“

Майсторът го изгледа студено и изпитателно.

— Ти не си ковач — каза той спокойно, — тия ги продавай другиму.

— Правилно — съгласи се скитникът, — все още имаш здрави очи, майсторе, и въпреки това не ме позна. Знаеш ли, по-рано бях музикант и в Хайтербах понякога в съботните вечери ти танцуваше под звуците на моя акордеон.

Ковачът събра вежди, прокара още няколко пъти пилата по желязото, после отведе Кнулп към светлината и внимателно го измери с очи.

— Да, сега зная — усмихна се той бегло, — значи ти си Кнулп. Няма що, като не се виждат дълго хората, остаряват. Какво търсиш в Булах? Няма да ми се посвидят един десетак и чаша сок.

— Това е много мило от твоя страна, ковачо, и аз го приемам като знак на другарство. Но сега искам нещо друго. Можеш ли да ми заемеш за четвърт час твоя бръснач? Тази вечер смятам да отида на танци.

Майсторът го заплаши с пръст:

— Ама че си лъжец, и то стар, така, както те гледам, мисля, че танците вече не са за тебе.

Кнулп се ухили доволно:

— Че ти си забелязал всичко! Жалко, че не си станал началник. Да, виж какво, утре трябва да съм в болница, Махолд ме изпраща и ти ще ме разбереш, че не мога да се явя там като рунтава мечка. Дай ми бръснача си, след половин час ще ти го върна.

— Така ли, че къде ще ходиш с него?

— Отсреща у доктора, спя в неговата къща, ще ми го дадеш, нали?

Това не се стори на ковача много вероятно. Той остана недоверчив.

— Е, пък да ти го дам. Ама знаеш ли, не е обикновен бръснач, а истински „Солинген“. Много ми се иска пак да си го видя.

— Разчитай на мене.

— Да, тъй да е, ти имаш много хубаво палто, приятелче. За бръсненето то не ти трябва. Та ето що ще ти река. Съблечи го и го остави тука и като се върнеш с бръснача, ще си вземеш палтото.

Странникът изкриви лице.

— Е, добре. Не си особено любезен, ковачо. Ала от мен да мине.

Тогава ковачът извади бръснача, Кнулп остави палтото си в залог, но не допусна изчервеният ковач да го пипне. И след половин час отново се върна, предаде бръснача марка „Солинген“, скитникът беше без сплъстената си брада и изглеждаше съвсем друг.

— Сега ако имаш едно карамфилче зад ухото, можеш да отидеш да се сватосваш — каза ковачът, изпълнен с признание.

Но Кнулп вече не беше склонен да се шегува, облече си отново палтото, благодари набързо и тръгва.

На път към къщи, пред дома, срещна доктора, който се спря учуден.

— Къде ходиш? Я, и как изглеждаш! Аха, избръснат, човече, ама че си голямо дете!

Но това му хареса и тази вечер Кнулп пак получи чаша червено вино. Двамата съученици отпразнуваха прощалната си вечер и всеки от тях беше в толкова добро настроение, колкото бе възможно, и никой и с нищо не искаше да издаде, че е потиснат.

Рано сутринта слугата на Шулцен дойде с колата, натоварените в дъсчени прегради две телета бяха с разтреперани крака и остро се взираха в студеното утро. За първи път по ливадите имаше скреж. Кнулп бе настанен на капрата до коларя, завиха коленете му с одеяло, докторът му стисна ръка и подари на слугата половин марка; колата заскърца и потегли към гората, докато слугата палеше лулата си, а Кнулп присвиваше подпухналите си очи в светлосиния утринен хлад.

Но по-късно изгря слънцето и към обяд стана съвсем топло. Двамата на капрата си говореха чудесно и, когато стигнаха в Герберзау, слугата искаше на всяка цена да прекара колата с телетата по заобиколен път и да мине покрай болницата. Но все пак Кнулп лесно го разубеди и те се разделиха приятелски в края на града. Кнулп поостоя там и гледа подир колата, докато тя изчезна сред яворите при пазара за добитък.

Той се усмихна и тръгна по една пътека, от двете страни с жив плет, която водеше между градините и която познаваха само местните жители. Отново свободен! Нека го чакат в болницата!

Завърналият се в бащиния край се наслади още веднъж на светлината и уханието, на шума и дъха на родното и на цялата вълнуваща и утоляваща приветливост на това да си бъдеш у дома: гъмжило от селяни и граждани на пазара за добитък, пронизана от слънчеви лъчи сянка на кафяви кестенови дървета, тъжен полет на късни тъмни есенни пеперуди край градската стена, звуци от четириструйния фонтан на площада, мирис на вино и силен екот от удари на дървени чукове, откъм сводестия вход на кацарската работилница, добре познатите имена на улички и всичко, гъсто обсипано от неспокоен рояк спомени. С всички сетива поемаше многостранното вълшебство на това да си бъдеш у дома, да откриваш, да познаваш и си спомняш, всеки уличен завой и всеки крайъгълен камък да ти е другар. Неуморен, през целия следобед той бавно броди по всички улици, слуша точиларя на ножове край реката, наблюдава

дърводелеца през прозореца на работилницата му, чете по новобоядисаните табели старите имена на добре известни фамилии. Потопи ръка в каменното корито на пазарния фонтан, но утоли жаждата си едва долу от малкото игуменско кладенче, което все така тайнствено, както и преди всички изтекли години, бликаше в приземния етаж на прастара къща и в странно ясният здрач на помещението шумеше между каменните плочи. Дълго стоя край реката, облегнат на дървения парапет, над влачещите се води, в които се стелеха кичури тъмни водорасли, а тесните гърбове на рибите, черни и притихнали, стояха над потръпващия чакъл по дъното. Той мина по стария дървен мост и по средата му коленичи, както бе правил като момче, за да усети живата лека вибрация на дъските.

Без да бърза, продължи да се разхожда, не забрави нищо, нито липата пред църквата с малката тревна леха, нито яза на горната мелница, някогашното му любимо място за къпане. Спря се пред къщичката, в която преди години бе живял баща му, и за известно време нежно се облегна с гръб на старата входна врата, отби се и до градината, през новата неприятна ограда от бодлив тел видя новопосадените растения, но каменните стъпала, заоблени от дъждовните води, а и невисокото кичесто дюлево дърво до вратата си бяха същите. Тук Кнулп беше прекарал своите най-хубави дни още преди да стигне до прогонването му от гимназията, тук нявга бе познал истинско щастие, сбъдване докрай, блаженство без горчивини, приятното лято на крадените череша, унесеното бързолетно градинарско щастие, когато следеше с внимание и грижа цветята си: любимия жълт шибой, веселия пламък, нежнокадифените астри; а и работилницата, кафезите за зайци, правенето на хвърчила, на водопроводи от бързови цеви и воденични колела от празни макари и с лопатки от парченца шинди. Нямаше покрив, където котките да не го познаваха, нямаше градина, чиито плодове да не бе опитвал, нямаше дърво, на което да не се бе качвал и в чиято корона да не бе имал зелено мечтателно гнездо. Тази част от света му бе принадлежала, той я бе познавал и обичал до най-дълбока близост; тук всеки храст и всеки градински жив плет за него имаха значение, смисъл, бяха свързани с истории, всеки дъжд и всеки снеговалеж му говореше, тук въздух и земя бяха живели в мечти и желания, откликваха и им вдъхваха живот. И днес още, мислеше си Кнулп, може би тук наоколо

по тия къщи няма човек, няма собственик на градина, комуто всичко това да принадлежи повече, отколкото на него, за когото то да има по-голяма стойност, да му говори повече и да дава повече отговори, да буди повече спомени.

Между близките покриви стърчеше, висок и остър, фронтонът на една къща с тясна фасада. Преди години там живееше кожарят Хаазис и в този дом с първите тайни и нежното общуване с момичетата свършиха детските игри и момчешките блаженства на Кнулп. Оттам вечер той си тръгваше за къщи по здрачната уличка с покълнали предчувствия за любовна наслада, там бе разплитал плитките на кожарските дъщери и бе замаян от целувките на красивата Франциска. Той искаше да отиде до къщата в късна вечер или може би сутрин. Сега обаче тези спомени го мамеха по-малко, на драго сърце би ги пожертвувал всички заедно за спомена на един-единствен час от по-ранното, от времето на детството.

Час и повече от час Кнулп прекара край градинската ограда и това, което виждаше отвъд, не бе новата чужда градина, която лежеше пред него с младите малинови храсти и изглеждаше вече съвсем празна и есенна. Пред зора на Кнулп беше градината на неговия баща и цветята на детството му в малката леха, игликите, посадени на Възкресение, и стъкловидните балсамничета и малкият хълм от камъчета, където той стотици пъти беше спускал уловените гущерчета, нещастен, че никое не искаше да остане там и да живее като негово домашно животно, и все пак биваше пълен с надежда и очакване винаги когато занасяше някое ново. Днес, дори да му подаряха всички къщи и градини, всички цветя и гущерчета, и птици на света, това не би било нищо срещу вълшебния блясък на един-единствен слънчоглед, какъвто тогава растеше в градинката и чиито приятни венчелистчета тихо се разтваряха от пъпките. И някогашните храсти с френско грозде, всеки от които бе дълбоко врязан в паметта му! Те също бяха изчезнали, не бяха вечни и нетленни, някой мъж ги бе изтръгнал и изкопал, а после и запалил, стебла и корени и увехнали листа бяха горели заедно и никой не бе пожалил за това.

Да, тук често биваха с Махолд, сега Махолд е лекар, господин, ходи с файтон при болните хора и си е останал добър и почтен човек. Но и той, и този умен и напет мъж, какво означаваше той в сравнение с някогашното, в сравнение с плахото, доверчиво и очакващо, нежно

момче оттогава? Тук Кнулп му беше показал как се правят клетки за малки птици, а също и кули от шинди за скакалци, той беше учител на Махолд, неговият по-голям, по-умен, достоен за възхищение приятел.

Съседското люляково дърво беше старо и стъблото му — покрито с мъх, изсъхнало, и бараката в другата градина — рухнала, на мястото ѝ биха могли да издигнат каквото поискат, но то никога няма да бъде толкова красиво, ощастливяващо и истинско, каквото бе някога всичко.

Бе започнало да се стъмнява и да става студено, когато Кнулп напусна обраслата с трева градинска пътека. От новата църковна кула, която променяше облика на града, се разнасяше високият звън на една нова камбана.

Кнулп се промъкна през вратата на кожарницата в градината, работният ден беше приключен и не се виждаше никой. Нечут мина през подгизналата поляна, по нея зееха дупки, в които кожите бяха наkisнати в луга, и стигна до стеничката, отвъд която реката, вече тъмна, течеше сред покритите със зелен мъх камъни. На това място някога, във вечерен час, той седя с Франциска, като плискаше босите си нозе във водата.

И ако тя не ме бе карала напразно да чакам, мислеше Кнулп, всичко би било другояче. Дори да бях напуснал гимназията и учението, бих имал достатъчно сила и воля все пак да стана нещо. Колко прост и ясен беше животът! Тогава урони достойнството си и вече всичко му беше все едно, а след това животът му заляна и нищо не изискваше от него. Той стоеше отвъд живота, нощна птица и зяпач, обичан в добрите млади години, и сам в болестта и старостта.

Обхвана го страшна умора, приседна на стеничката, а тайнственият ромол на реката пронизваше мислите му. Тогава над него бе осветен някакъв прозорец, това му напомни, че е късно и не бива да го намерят тук. Безшумно се измъкна от градината и през вратата, закопча палтото си и помисли за пренощуване. Имаше пари, докторът му бе подарил, и след кратко колебание хлътна в една странноприемница. Би могъл да отиде в „Ангела“ или „Лебедите“, където го познаваха и където би намерил приятели. Но сега нямаше настроение за това.

Градчето се бе променило много, което по-рано интересуваше Кнулп до най-малки подробности; но този път той не искаше да види и

чуе нищо друго освен принадлежащото към отминалото време. И когато след кратко разпитване узна, че Франциска вече не е жива, всичко избледня и му се стори, че е дошъл тук единствено заради нея. Не, нямаше никакъв смисъл да броди тук из градините и по улиците и да слуша тези, които го познаваха, да му подвикват състрадателни шеги. И когато случайно в тясната пощенска уличка срещна главния лекар, изведнъж се сети, че в болницата ще се разбере, че не е постъпил, и могат да почнат да го дирят. Веднага си купи от един хлебар две бели хлебчета, напъха ги в джобовете на палтото си и още преди обяд напусна града по стръмен планински път.

Там горе в покрайнината на гората, при последния голям завой на шосето, до купчина камъни, седеше потънал в прах човек и с чук на дълга дръжка раздробяваше сиво-син варовик с раковини.

Кнулп го погледна, поздрави и се спря.

— Помага бог — каза човекът и продължи да чука, без да вдигне глава.

— Мисля, че времето ще се задържи така — опита се да влезе в разговор Кнулп.

— Може — промърмори каменарят и за миг погледна нагоре, заслепен от обедната светлина, към светлото шосе. — Накъде сте тръгнали?

— За Рим, при папата — каза Кнулп, — далеч ли е?

— Днеска няма да стигнете. Пък ако навред така се спирате и пречите на хората да работят, никога няма да стигнете.

— Така ли мислите? Ех, аз не бързам, слава богу. Но вие сте прилежен човек, господин Андреас Шайбле.

Каменарят сложи ръка над очите си и се вгледа в странника.

— Излиза, че ме знаете — каза той замислен, — и на мене ми се струва, че ви познавам, само че не мога да се сетя за името ви.

— Тогава би трябвало да попитате стария собственик на „Морско раче“, където в лето господне деветдесето киснехме. Но той надали е още жив.

— Отколе не е жив. Ама сега нещо ми просветна, стари друже! Ти си Кнулп. Та поседни за малко тук, и здравей!

Кнулп седна, бе се изкачвал твърде бързо и дишаше тежко; едва сега видя колко красиво бе разположено градчето сред долината,

блестящата синя река, струпаните червено-кафяви покриви и малките зелени острови на дърветата помежду им.

— Тук горе ти е много хубаво — каза той, като си поотдъхна.

— Бива го, не се оплаквам. А ти? Преди по-леко се изкачваше по планината, нали? Какво така пъхтиш? Не ми се виждаш здрав, Кнулп. Родния град ли навести?

— Да, Шайбле, ще бъде за последен път.

— Че защо?

— Защото дробовете ми са съвсем съсипани. Не знаеш ли нещо срещу това?

— Да си бе останал вкъщи, драги, и да бе залягал здравата, да си бе имал жена и деца, всяка вечер да лягаше в свое легло, тогава можеше да е другояче. Е, но ти знаеш какво мисля за това от по-рано. Сега вече нищо не можеш направи. Ама толкоз ли си зле?

— Ах, не зная. Или все пак зная вече. Влошава се и с всеки изминал ден малко по-бързо. От друга страна, е много добре, когато си сам и никому не тежиш.

— Зависи от коя страна човек ще го погледне, твоя си работа. Но съжалявам.

— Не е нужно. Кога да е, все ще се мре. Това се случва дори и на каменотрошачите. Да, стари приятелю, седим сега ние с тебе двамата и няма какво толкова да си въобразяваме. Някога и ти имаше други мисли в главата си. Не искаше ли навремето да станеш железничар?

— Ах, това са стари истории.

— Но децата ти са здрави, нали?

— Да, винаги са били. Якоб вече печели.

— Така ли? Е, да, годините минават. А сега, мисля, е време да продължа нататък.

— Нали не е неотложно? След като толкова дълго не сме се виждали! Кажи, Кнулп, мога ли да ти помогна с нещо? Нямам много в себе си, но половин марка мога да ти дам.

— На теб самия ще ти потрябва, старче. Не, много ти благодаря.

Той поиска да каже още нещо, но му стана зле на сърцето и замълча, а каменотрошачът му подаде шишето си със сок да пие. Известно време двамата гледаха надолу към града, слънчево отражение блестеше ярко във воденичния улей, по каменния мост бавно вървеше товарна кола, а долу спокойно плуваха ято бели гъски.

— Вече си починах и мога да продължа — подхвана Кнулп отново.

Каменотрошачът седеше, потънал в мисли, и поклати глава.

— Слушай, ех, ти, ти можеше да бъдеш много повече от един клет скитник — каза той бавно. — Грехота е, че тъй стана с тебе. Знаеш ли, Кнулп, аз, разбира се, не съм щундист, но пак вярвам на това, което пише в Библията, и ти трябва да си помислиш, ще се налага да отговаряш там, няма да е толкова леко. Ти имаш дарби по-добри, отколкото другите, и въпреки това нищо не излезе от тебе, не бива да ми се сърдиш, задето ти го казвам.

Сега Кнулп се усмихна и в очите му се появи някакъв отблясък от старата безобидна дяволитост. Приятелски потупа своя другар по рамото и стана.

— Ще видим, Шайбле, добрият бог може би изобщо нищо няма да ме пита. Няма да ме пита: „Защо не си станал съдия?“ Може би просто ще каже: „Завърна ли се отново, ти, голямото дете?“ И ще ми възложите не някаква лека работа, да пазя децата или нещо такова.

Под ризата на сини и бели квадратчета раменете на Андреас Шайбле се повдигнаха.

— С теб не може да се говори сериозно. Мислиш си, че когато Кнулп се яви, господ няма да прави нищо друго освен шеги.

— А, не. Но все пак е възможно, нали?

— Не говори така.

Подадоха си ръце и при това каменотрошачът му пъкна една малка монета, която крадешком бе извадил от джоба на панталона си. Кнулп я взе, не се противопостави, за да не развали радостта на другия.

Хвърли още един поглед към родната долина, кимна още веднъж назад към Андреас Шайбле, после се закашля и ускори крачките си, докато изчезна в горния край на гората.

Четиринадесет дни по-късно, след като подир студени мъгливи дни се появиха още няколко слънчеви, с късни цъфнали камбанки и хладни зрели къпини, зимата дойде изведнъж. Настана голям студ, а после, на третия ден, въздухът поомекна и започна гъст силен снеговалеж.

През цялото това време Кнулп бе на път, като безцелно се луташе все около родния си край, и още два пъти съвсем отблизо, скрит в гората, видя и наблюдава каменотрошача Шайбле, без да му се обади. Имаше твърде много да премисля и по всичките дълги, мъчителни, безполезни пътища затъваше все по-дълбоко в хаоса на своя пропилян живот като сред жилави, бодливи клони, без да намери смисъл и утеха. Тогава и болестта отново го налегна и малко оставаше един ден въпреки всичко да се яви в Герберзау и да почука на болницата, когато, след дългите дни на самота, отново видя града ширнат в низината, всичко зазвуча чуждо и враждебно и му стана ясно, че той вече с нищо не принадлежи към него. От време на време в някое село си купуваше малко хляб, а и лешници имаше достатъчно. Нощите прекарваше в дървените колиби на горските работници или на полето при копите слама.

Сега при гъста снежна виелица идваше откъм Волфсберг, слизаше срещу воденицата в долината, отпаднал и смъртно уморен, и все пак още на крака, като че ли трябваше да използва напълно малкия остатък от дните си и да върви, да върви, да мине по всички горски просеки и покрайнини. Колкото болен и уморен да беше, очите и ноздрите му бяха запазили старата си чувствителност; гледаше зорко и душеше като младо ловджийско куче със силен нюх и установяваше внимателно и сега, макар за него да нямаше вече никакви цели, всяко хлътване на почвата, всеки полъх на вятъра и всяка животинска следа. Волята му не участвуваше в това и краката му вървяха сами.

В мислите си обаче и сега отново, както вече почти непрестанно от няколко дни, се изправяше пред бога и неспирно разговаряше с него. Страх не изпитваше: знаеше, че бог нищо не може да ни направи. Но те си говореха един с друг, бог и Кнулп, за безцелността на живота му и колко по-различно би могъл да се уреди и защо това или онова е трябвало да тръгне така, а не иначе.

— Тогава се започна — настояваше Кнулп отново и отново. — Тогава, когато бях на четиринайсет години и Франциска ме изостави. Тогава от мене още би могло всичко да излезе. Но в душата ми нещо рухна или се похаби и от този момент вече за нищо не ставах. Е, какво, грешката просто е в това, че ти не допусна да умра на четиринайсет години. В такъв случай животът ми би бил красив и съвършен като зряла ябълка.

Добрият бог обаче неизменно се усмихваше, но понякога лицето му съвсем изчезваше в снежната вихрушка.

— Е, Кнулп — каза той предупредително, — помисли за юношеските си години, за лятото в Оденвалд и за времената в Лехщетен! Нима тогава не танцуваше като елен и не чувствуваше хубавият живот да тръпне във всяка мисъл? Не можеше ли да пееш и да свириш на хармоника така, че очите на момичетата се наливаха със сълзи? Спомняш ли си още слънчевите дни в Бауерсвил и първата ти любима Хенриете? Нима всичко това не съществуваше?

Кнулп трябваше да се замисли и като далечни планински огньове му засияха радостите от младостта, тайнствено красиви и с тежкия сладостен дъх на мед и вино и звучаха дълбоко като вятър, който топи снеговете в предпролетна нощ. Господи, то беше хубаво, хубава насладата, хубава и тъгата, и би било много жалко за всеки ден, който би липсвал.

— Ах, да, беше хубаво — призна той и въпреки това бе готов да се разплаче и да противоречи като уморено дете. — Беше хубаво тогава, разбира се, вина и скръб също имаше, но е истина, бяха добри години и може би малцина са изпили такива чаши, танцували са такива танци и са преживели такива любовни нощи, каквито аз по онова време. Но после, после да се бе свършило! Още тогава се бе появил един бодил в щастieto, знам добре, и никога по-късно не дойдоха толкова добри времена. Не, никога.

Добрият бог бе изчезнал далеч в снежната вихрушка. Сега, докато Кнулп се бе спрял за малко, колкото да поеме дъх и да изплюе на снега няколко малки кървави петна, сега, неусетно бог отново се бе появил и му отговаряше:

— Кажи, Кнулп, не си ли малко неблагодарен? Иде ми да се засмея, как си почнал да забравяш! Спомнихме си за времето, когато ти беше цар на танцовите площадки, и за твоята Хенриете и трябваше да признаеш, че беше хубаво и красиво, благотворно и имаше смисъл. И ако ти мислиш така за Хенриете, мили мой, какво ли пък тогава си спомняш за Лизабет? Е, какво, би ли могъл да я забравиш съвсем?

И отново като далечна планина пред очите на Кнулп се появи един откъс от миналото и въпреки че не изглеждаше толкова радостен и весел, колкото предишния, то в замяна блестеше много по-уютен, много приятен и по-искрен, така както жените се усмихват през сълзи,

и дни и часове, за които отдавна не бе помислял, възкръсваха от гробовете си. А сред всичко стоеше Лизабет с красивите тъжни очи и малкото момченце на ръце.

— Какъв лош човек станах — започна Кнулп отново да се обвинява. — Не, откакто Лизабет е мъртва, аз не би трябвало да живея.

Но бог не пожела той да говори. Гледаше го пронизително със светли очи и продължи:

— Замълчи, Кнулп! Ти причини голяма болка на Лизабет, това е вярно, но добре знаеш, че все пак тя е получила от теб повече нежност и красота, отколкото злина, и нито за миг не се е разгневила. Все още ли не виждаш, Кнулп, голямо дете, какъв бе смисълът на всичко това? Не виждаш ли, че ти трябваше да бъдеш лекомислен човек и странник, за да можеш навред да носиш по малко детинска наивност и детски смях? И затова навред хората да трябва малко да те обичат, да те закачат й малко да ти бъдат благодарни.

— В края на краищата е вярно — додаде полугласно Кнулп, след като бе занемял за известно време. — Но всичко това беше по-рано, тогава бях още млад. Защо не извлякох никаква поука от всичко преживяно и не станах истински човек? Тогава би имало още време.

Снеговалежът секна за малко. Кнулп отново почина за миг и искаше да изтърси дебелия сняг от шапката и дрехите си, но не можа, беше разстроен и уморен и сега бог стоеше близо пред него, светлите му очи бяха широко отворени и сияеха като слънцето.

— Бъди веднъж доволен — подкани го бог, — каква полза от жалбите? Действително ли не можеш да видиш, че всичко е вървяло добре и правилно и че нищо не би трябвало да се променя. Да, ти би искал сега да бъдеш господар или майстор-занаятчия, да имаш жена и деца и вечер да четеш седмичния вестник. Нима веднага не би избягал от това в гората да спиш при лисиците, да поставяш капани за птици и да опитомяваш гущери?

Кнулп закрета отново, олюляваше се от умора и съвсем не забелязваше това. Сега му беше много по-леко на душата и той благодарен кимаше на всичко, което бог му казваше.

— Виждаш ли — продължи бог, — не бих могъл да те приема друг, освен такъв, какъвто си. В моето име ти странствувахе и трябваше да носиш мъничко носталгия по свободата на хората, които водят уседнал живот. В моето име ти правеше глупости и допускаше

да ти се присмиват; чрез теб аз самият бях изложен на присмех и бях обичан. Ти си моя рожба и мой брат, част от мен, и не си опитал нищо, не си изстрадал нищо, което аз не съм преживял заедно с теб.

— Да — каза Кнулп и тежко кимна с глава. — Да, така е. И всъщност винаги го знаех.

Той лежеше, отдъхвайки си, в снега и уморените му крака и ръце бяха съвсем олекнали, а възпалените очи се усмихваха.

А сега, когато ги затвори, за да дремне малко, той все още слушаше гласа на бога и още го гледаше в очите.

— Значи няма за какво да се жали? — попита божият глас.

— Не, за нищо — съгласи се Кнулп и се усмихна плахо.

— И всичко е добре, всичко е както би трябвало да бъде.

— Да — кимна той, — всичко е както би трябвало да бъде.

Божият глас затихна и взе да звучи ту като гласа на майка му, ту като гласа на Хенриете, ту като добрия нежен глас на Лизабет.

Когато Кнулп още веднъж отвори очи, слънцето светеше и го заслепи толкова много, че той бързо трябваше да спусне клепачи. Усещаше снега натезал върху ръцете му и искаше да го отмахне, но у него желанието за сън вече беше по-силно от всяко друго желание.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.